

OESS/ODIHR
Ured za demokratske institucije i ljudska prava

Yad Vashem
Uprava za sjećanje na mučenike i heroje holokausta

POUČAVANJE O ANTISEMITIZMU: ZAŠTO I KAKO
VODIČ ZA NASTAVNIKE

2007

Sadržaj

1.	Uvod.....	2
2.	Pučavanje o antisemitizmu u školama	5
3.	Obrazovni pristup	6
3.1.	Opći ciljevi i rezultati pučavanja.....	6
3.2.	Metodološka načela i strategije	8
3.3.	Dobra praksa.....	11
3.4.	Identitet i kontekst	13
4.	Tipovi anitsemitizma: upute za nastavnike.....	15
4.1.	Antisemitski stereotipi.....	16
4.2.	Teorije konspiracije	18
4.3.	Antisemitizam i anticionizam.....	21
4.4.	Sukob na Srednjem istoku i antisemitizam	24
4.5.	Antisemitizam i holokaust.....	27
4.6.	Negiranje holokausta	30
4.7.	Antisemitski simboli.....	32
	Dodatak 1. Radna definicija antisemitizma.....	36
	Dodatak 2. Preporučene internetske stranice	37

1. Uvod

Ove smjernice sadrže sugestije za nastavnike i druge prosvjetne djelatnike koji osjećaju da postoji potreba da se raspravlja o pitanjima suvremenog antisemitizma. S obzirom na činjenicu da kontekst može biti različit u svakoj zemlji pa čak i u svakom razredu, ovaj dokument daje nastavnicima opći pregled zajedničkih karakteristika suvremenog antisemitizma kao i neka ključna obrazovna načela i strategije za proučavanje ove složene i izazovne teme. Korisne se reference navode u dodacima ovome tekstu.

Dokument koristi radnu definiciju antisemitizma koju je donio OEES-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (*Office for Democratic Institutions and Human Rights* dalje u tekstu ODIHR) u suradnji s Agencijom za temeljna prava Europske Unije (raniji je naziv ovog tijela bio Europski centar za praćenje rasizma i ksenofobije) i židovskim organizacijama i istaknutim znanstvenicima. Prema ovoj definiciji antisemitizam je "određena percepcija Židova koja se može izraziti kao mržnja prema Židovima". Manifestiranje antisemitizma "moglo bi za cilj imati i državu Izrael, shvaćenu kao zajednicu Židova. Antisemitizam često optužuje Židove da kuju zavjere protiv čovječanstva i često se koristi za optuživanje Židova kad 'nešto nije u redu'. Izražava se u govoru, pismu, vizualnim oblicima i akcijama i koristi mračne stereotipe i negativne karakterne crte." (vidi Dodatak 1).

Iako je antisemitizam u osnovi bio diskreditiran nakon holokausta, on i dalje postoji pod površinom. Za neke je ljude antisemitizam ideologija, način interpretiranja svijeta. U posljednjih su se nekoliko godina pojavili novi oblici antisemitizma, a neki su od njih, na primjer poricanje holokausta ili sekundarni semitizam, direktno povezani sa Shoahom.

Od kraja devedesetih godina prošlog stoljeća bilježimo velik broj ozbiljnih antisemitskih incidenata. Židovi a i nežidovi, njihova imovina, židovske institucije poput sinagoga postale su metom napada širom Europe i Sjeverne Amerike. U posljednje se vrijeme antisemitizam pojavio i u obrazovnim institucijama.

Prema godišnjem izvješću ODIHR-a za 2006. o zločinima mržnje u regiji zemalja članica OEES-a, broj napada na židovske škole porastao je u mnogim zemljama a sve veći broj židovskih učenika bio je izložen napadima, ranjavanju i uznemiravanju na putu u i iz škole ili u učionicama. Napadači su među inima bili i djeca iz njihovog vlastitog razreda. Nastavnici izvješćuju da je izraz "Židov" postao popularna pogrdna riječ među mladeži. Prema tome, antisemitizam više nije ograničen na ekstremističke krugove već se proširio u

glavne društvene tokove. U ovom se kontekstu sukob na Srednjem istoku često koristi kao opravdanje za manifestiranje antisemitizma u samom središtu društva.

Međunarodna zajednica, vlade, civilno društvo i pojedinci reaguju na ovaj trend, naročito kroz obrazovne inicijative i kampanje osvješćivanja. Cilj je ovog vodiča da nastavnicima i drugim prosvjetnim djelatnicima ponudi sugestije i preporuke o tome kako mogu identificirati, spriječiti i/ili reagirati na manifestiranje antisemitizma. Time nastoji pomoći onim nastavnicima koji vjeruju da učenici moraju dobiti više poduke o antisemitizmu kroz osvješćivanje o povijesnim i suvremenim karakteristikama ove pojave u Europi.

OESS – angažman i aktivnosti na području suzbijanja antisemitizma

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OESS) najveća je svjetska regionalna organizacija za sigurnost. Njenih se 56 država članica nalaze na geografskom području od Vancouvera do Vladivostoka. Težište rada OESS-a jesu političko-vojna, ekonomska i ekološka pitanja, kao i ljudska prava i demokracija (takozvana ljudska dimenzija sigurnosti). Prema tome je OESS-ov pristup sigurnosti trojak. OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) ima sjedište u Varšavi, Poljska, i pomaže državama članicama u primjenjivanju ljudske dimenzije sigurnosti. Cilj je aktivnosti s tim u vezi da osiguraju puno poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Države su se članice obvezale da će se pridržavati vladavine prava, promovirati načela demokracije izgradnjom, jačanjem i zaštitom demokratskih institucija te poticati toleranciju u cijeloj regiji u kojoj je prisutan OESS. Na području tolerancije i nediskriminacije, ODIHR poklanja najveću pažnju zločinima mržnje, rasizmu i ksenofobiji, antisemitizmu, netoleranciji i diskriminaciji muslimana te slobodi vjere ili vjerovanja.

Od 2000. godine sve su države članice OESS-a reagirale na porast antisemitizma raznim deklaracijama, jer su uvidjele da je antisemitizam poprimio nove oblike i izraze i shvatile da to predstavlja ugrozu za demokraciju, civilizacijske vrijednosti i sigurnost u regiji OESS-a. Potpisivanjem Berlinske deklaracije 2004. godine države su se članice obvezale da će "unapređivati, prema potrebama, obrazovne programe za suzbijanje antisemitizma kao i sjećanje na i obrazovanje o tragediji holokausta te važnosti poštovanja svih etničkih i vjerskih skupina". S namjerom da pomogne državama članicama ODIHR je pripremio pregled i analizu poučavanja o holokaustu i antisemitizmu, koji ocjenjuje postojeće obrazovne

aktivnosti u regiji¹. Nakon OEES-ove Konferencije o antisemitizmu i drugim oblicima netolerancije, održane u Cordobi, Španjolska, u lipnju 2005., stručnjaci iz dvanaest zemalja sudionica sastali su se u Yad Vashemu u Jeruzalemu da izrade nacrt smjernica pod naslovom "Priprema za Dan sjećanja na holokaust: upute za nastavnike",² koje su sada dostupne na trinaest jezika. Na istom se sastanku pojavila ideja za ovaj vodič, koji je dobio potporu Zaklade Asper iz Winnipega, Kanada. Osim toga su ODIHR i Kuća Anne Frank zajedno s nacionalnim stručnjacima izradili nastavne materijale o antisemitizmu za sedam država sudionica,³ a za ostale su materijali u pripremi. Pri korištenju tih materijala nastavnici će moći konzultirati ovaj vodič radi daljnjih informacija.

Rad Yad Vashema na suzbijanju antisemitizma

Yad Vashem, Uprava za sjećanje na mučenike i heroje holokausta, osnovan je 1953. zakonom izraelskog parlamenta. Ime Yad Vashem dolazi is Knjige Izaije, 56-to poglavlje, 5. stih, «Podići ću u kući svojoj i među svojim zidovima spomenik i ime ...dat ću im vječno ime («yad vashem») koje neće biti iskorijenjeno.»

Od svog osnutka, Yad Vashem ima zadaću da dokumentira povijest židovskog naroda za vrijeme holokausta i čuva sjećanje i priču svake pojedine žrtve od njih šest milijuna, te da prenosi nasljeđe holokausta budućim generacijama kroz svoje arhive, knjižnice, škole, muzeje, istraživačke institute i priznavanje Pravednika među narodima, koji su svoj život stavili na kocku da bi pomogli Židovima za vrijeme holokausta.

Težište djelatnosti Yad Vashema jeste obrazovanje mladeži o holokaustu. Današnja mladež, više no ikada, pokazuje veliko zanimanje za vlastitu povijest i identitet. Yad Vashem potiče dijalog između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, s ciljem da inspirira svoje posjetitelje za rad na boljoj budućnosti cijelog čovječanstva.

Yad Vashem organizira znanstvene skupove o manifestiranju antisemitizma kroz stoljeća, naglašavajući pri tome i suvremene oblike antisemitizma na seminarima za edukaciju nastavnika koje održava svake godine. Na svojoj internetskoj stranici (www.yadvashem.org) nudi edukacijske materijale i nastavne planove za pouku o antisemitizmu i holokaustu.

¹ *Poučavanje o holokaustu i antisemitizmu: pregled i analiza obrazovnih pristupa* (Varšava: OEES/ODIHR, 2006.) <http://www.osce.org/odihr/item_11_18712.html>.

² "Priprema za Dan sjećanja na holokaust: upute za nastavnike", OEES/ODIHR i Yad Vashem, siječanj 2006. <<http://osce.org/odihr/20104.html>>.

³ Ti se nastavni materijali mogu naći na internetskoj stranici pod <http://osce.org/odihr/item_11_23875.html>.

2. Poučavanje o antisemitizmu u školama

Do poučavanja o antisemitizmu u školi može doći spontano, no povod za bavljenje tom temom može biti i pojava i izražavanje antisemitizma bilo u razredu, u školi ili široj zajednici. Također je moguće poučavanje o antisemitizmu uključiti u nastavni plan i program kao preventivnu mjeru. U svakom slučaju, reagiranje na antisemitizam je multidisciplinarni zadatak a sama se tema može obrađivati unutar mnogih predmeta, na primjer u obrazovanju za civilno društvo, literaturi, likovnoj umjetnosti, povijesti, itd. Nastavnici mogu ovoj temi posvetiti cijeli niz predavanja ili, ako su ograničeni vremenom i nastavnim planom, obraditi temu u jednoj lekciji. Bez obzira na okolnosti, vrlo je važno smišljeno pristupiti toj temi.

U pedagoške metode mora biti ugrađena potreba kako za poučavanje o holokaustu tako i za nastavnim sredstvima koja će razvijati svijest o antisemitizmu. Poučavanje o holokaustu čvrsto je ukorijenjeno u nastavnim programima mnogih zemalja te odražava napore da se unapređuje sjećanje i poučavanje o toj tragediji koja je postala dio kolektivnog sjećanja ne samo Europe već i cijelog čovječanstva. Poučavanje o holokaustu razvija svjesnost učenika o žrtvama antisemitizma; ono ukazuje na pitanja individualne odgovornosti i zloupotrebe moći; suočava učenike s mogućim posljedicama antisemitizma i potiče ih da istupaju protiv antisemitizma, da se solidariziraju s demokracijom i da ne budu indiferentni promatrači u situacijama u kojima dolazi do diskriminacije Židova i drugih pojedinaca.⁴ Međutim poučavanje o holokaustu ne može niti ima namjeru da osigura sprječavanje antisemitizma. Antisemitizam i znanje o holokaustu uzajamno se ne isključuju već mogu postojati istovremeno. Suvremeni antisemitizam se često vrti oko tema koje su povezane s događajima nakon 1945., kao na primjer sa sukobom na Srednjem istoku ili debatama o holokaustu, tj. s pitanjima koja se po definiciji ne mogu rješavati u okviru poučavanja o holokaustu i za koja je potreban drugačiji pristup. U svjetlu činjenice da neki nastavnici izbjegavaju poučavanje o holokaustu jer se boje da će se susresti sa antisemitskim predrasudama i negiranjem holokausta među svojim učenicima, mjere za osvješćivanje i diskusije o antisemitizmu mogu koji puta biti od ključne važnosti za učinkovito provođenje poučavanja o holokaustu. Holokaust i antisemitizam su teme koje mogu i moraju biti povezane, ali poučavanje o jednoj od njih ne može nadomjestiti poučavanje o drugoj.

⁴ Vidi odjeljak "Za nastavnike i znanstvenike: smjernice za poučavanje" na internetskoj stranici Radne skupine za međunarodnu suradnju u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja o holokaustu, <<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>>.

Iako antisemitizam može poslužiti i kao primjer rasizma i diskriminacije u razrednoj nastavi, za učenike može biti zanimljivo i važno da shvate da antisemitizam često supostoji i sa socijalnom uključenošću Židova u svim slojevima europskog i sjevernoameričkog društva, tj. da se ne mora nužno manifestirati kao diskriminacija u klasičnom smislu. Elementi rasističkih ideologija samo su jedna od dimenzija antisemitizma. Tijekom povijesti mržnja se protiv Židova najjače manifestirala u rasističkim predrasudama i politici ali je također korištena kao sredstvo za razvijanje vjerskog antagonizma, kao kulturna tradicija i kao političko negodovanje protiv židovskog naroda što ga predstavlja država Izrael. Poučavanje o antisemitizmu u kontekstu interkulturološkog obrazovanja možda neće uvijek objasniti specifičnu prirodu antisemitizma kao pojave za koju nije potrebna prisutnost Židova, poznata kao "antisemitizam bez Židova".

Nadalje, o suvremenom se antisemitizmu može raspravljati u okviru ljudskih prava. Mada to može biti uspješan instrument za poticanje normativnog okvira za poštivanje, razumijevanje i jednakost, učenici će možda željeti saznati nešto više o specifičnim povijesnim kontekstima i razvoju kao i o kulturnim i društvenim procesima koji su povezani s antisemitizmom.

Iz sveg ovog proizlazi da za podizanje svijesti o antisemitizmu može poslužiti niz okvira i tema. Također je važno imati na umu da je antisemitizam složena i višedimenzionalna tema za koju je potrebno razviti niz raznih obrazovnih pristupa.

3. Obrazovni pristup

Cilj je ovog vodiča da pomogne nastavnicima na dva načina:

- da zacrta ishode učenja do kojih može dovesti rasprava o antisemitizmu u razredu
- da dade upute i pozadinsku informaciju o tome kako se može prepoznati i reagirati na određene antisemitske stereotipe i/ili druge izraze antisemitizma.

3.1. Opći ciljevi i rezultati poučavanja

Ne treba pretpostaviti da su učenici svjesni postojanja antisemitizma. Međutim, oni imaju pravo da o njemu steknu saznanja u nastavi. Neki su od njih već možda bili izloženi tom problemu na ovaj ili onaj način i imaju osnovnu ideju o tome što karakterizira antisemitizam, dok drugi možda vjeruju da je antisemitizam prestao postojati nakon holokausta. U nekim će se slučajevima nastavnici morati suočiti s teškom zadaćom da svojim učenicima predoče što je to suvremeni antisemitizam, kako se on manifestira kao i s

činjenicom da je to svjetski problem. Poučavanje o antisemitizmu može se u prvom redu usredotočiti na oblikovanje svjesnosti o tom problemu.

Sljedeći cilj može biti aktivno sprječavanje i reagiranje na antisemitizam. Osim poučavanja o židovskoj povijesti, kulturi i povijesti antisemitizma, nastavnici mogu učenicima dati mogućnost da usvoje određene vrijednosti i stavove i steknu vještine koje će im omogućiti da se kritički angažiraju i aktivno odbacuju antisemitske stavove kao i druge oblike predrasuda.

Stoga poučavanje o antisemitizmu mora omogućiti studentima:

- da prepoznaju i odbace antisemitske stereotipe i stavove koji su ukorijenjeni u jeziku, medijima, društvu i kulturi i ekstremističkim ideologijama. Učenici će na taj način biti mnogo manje skloni da se priklone antisemitskim stavovima u situacijama kojima će biti izloženi;

- da nauče shvatiti perspektivu drugih kao različitu ali i ravnopravnu. Na taj se način učenici motiviraju da izgrade identitet na osnovi pozitivnih elemenata te se neće definirati kroz negativne, antisemitske stereotipe;

- da dođu do zajedničke spoznaje da svatko zaslužuje ravnopravno i individualno postupanje, što će doprinijeti općoj razini tolerancije i poštivanju raznolikosti u školskom okruženju.

Neki puta manifestiranje antisemitizma u školi može poslužiti kao dobra prilika da se o tom problemu raspravi u razredu. U takvim slučajevima reagiranje na antisemitizam pomoću reflektivnog pristupa može osigurati da:

- učenici imaju mogućnost da se aktivno uključe u rješavanje određenog socijalnog problema a ne da i dalje šute, budu indiferentni ili pasivni; na taj način oni mogu razviti vrlo važne građanske vještine;

- nastavnici i učenici imaju priliku da prepoznaju vlastite predrasude i promijene stav zahvaljujući procesu učenja;

- nastavnici imaju mogućnost da otkriju šire probleme koji često dovode do antisemitizma među mladeži.

Nadalje, neki od ciljeva poučavanja o antisemitizmu u školskom okviru mogu omogućiti i studentima i nastavnicima da:

- prihvate judaizam kao jednu od mnogih religija a Izrael kao demokratsku državu i razviju svijest o ulozi koju su Židovi igrali u povijesti i o doprinosu koji su dali europskoj i drugim kulturama;

- prihvate raznolikost među ljudima i supostojanje raznolikosti i jednakosti, tj. zajedništvo čovječanstva. Unapređivanje ljudskih prava i jednakosti može omogućiti studentima da spoznaju i poštuju razlike među ljudima;
- postanu svjesni antisemitizma kao problema većinskog društva a ne same manjine i shvate negativni utjecaj antisemitizma na naša društva i na nas same;
- potaknu učenike da propitkuju pojednostavljene interpretacije svijeta u kojima se na primjer problemi opisuju kao apsolutno dobri ili apsolutno zli, te da razviju kritičke načine razmišljanja;
- da dobiju uvid u to kako funkcioniraju predrasude, okrivljavanje žrtvene janjadi, teorije zavjere i mehanizmi isključivanja;
- razviju sposobnost da identificiraju položaj manjine koja se suočava s diskriminacijom i odbacivanjem;
- nauče da se suprotstave diskriminatornim i uvredljivim predrasudama i da razvijaju osobnu odgovornost kao građani u demokratskim i pluralističkim društvima.

3.2. Metodološka načela i strategije

Pri postizanju ovih ciljeva postoji nekoliko izazova. U prvom redu, nastavnici i drugi prosvjetni djelatnici često osuđuju antisemitske nazore, korištenje antisemitskih stereotipa i bilo kakav drugi izraz netolerancije i diskriminacije. Međutim, istovremeno žele ozbiljno shvatiti one učenike koji imaju ili izražavaju takve nazore. Drugim riječima, nastavnici nastoje pobiti te nazore i uspostaviti kontakt s učenikom. Još jedan zamisliv izazov rezultat je želje da se promiču ljudska prava, poput slobode vjeroispovijesti i govora, dok se istovremeno nastavnici suprotstavljaju zlorabi te slobode u rasističke i antisemitske svrhe. Nadalje, nastavnici će možda željeti svojim učenicima dati cjelokupnu sliku povijesti antisemitizma, antisemitskih stereotipa i pokazati potrebu da se odbaci ta duboko ukorijenjena mržnja. Oni će istovremeno nastojati da nastava ne bude dogmatska već interaktivna, zanimljiva i uključujuća. Stoga je važno je da učenici postanu svjesni cjelokupne panorame (duge povijesti antisemitizma, složenosti tog pitanja, i niza manifestacija antisemitizma) a da pri tome ne osjećaju da su preopterećeni tim saznanjima.

Sljedeće upute namijenjene su nastavnicima koji žele uključiti temu antisemitizma u nastavu, razviti svjesnost u razredu i odgovoriti na antisemitske komentare i/ili antisemitske ispade u zajednici.

– Izgradite konstruktivno okruženje

Nastavnici i učenici moraju stvoriti atmosferu u kojoj će svi osjećati da su uključeni u diskusiju i sigurni, te neće oklijevati da o tom osjetljivom problemu otvoreno razgovaraju. Treba razviti osnovna pravila koja omogućuju otvorenu debatu i poštivanje mišljenja drugih. Nastavnici moraju biti svjesni hijerarhija u učionici i nastojati uključiti sve učenike u ovaj proces. Učenici moraju dobiti mogućnost da izraze svoje mišljenje, bez obzira na to kakvo ono bilo. Stvaranje takvog okruženja može nastavniku pomoći da otkrije zašto neki učenik ima antisemitske poglede i stereotipe, a razlozi mogu biti strah, frustracija i negativna osobna iskustva, zbog kojih su neki pojedinci podložniji lakim rješenjima koje im takve ideologije nude.

– Budite strpljivi

Nastavnici moraju odvojiti dovoljno vremena za taj proces koji će se razvijati i ići korak po korak. To se može postići, na primjer, tako da se uvodno obrade manje složene teme ili nađe neko polazište s kojim se učenici identificiraju i koje ih privlači. Također je preporučljivo da se tema stalno drži na umu, tj. da se na nju vraća u kontekstu neke druge nastavne jedinice, ako među njima postoji neka veza. Strpljenje je potrebno i za pronalaženje raznih pristupa raznim dobnim grupama i adekvatne razine informacije.

– Budite jasni i dosljedni u svojim reakcijama

Nastavnici moraju biti spremni da reagiraju na izraze antisemitizma u učionici, jer šutnja daje dojam da nastavnik odobrava takvo ponašanje ili da smatra da ono ne zavređuje njegovu pažnju. Postoje razni načini i strategije reagiranja na ovakvo manifestiranje u raznim situacijama i kontekstima, no učenicima ipak mora uvijek biti jasno da nastavnik ima politiku nulte tolerancije kad se radi o antisemitizmu. Transparentnost i jasnoća prema učenicima i njihovim obiteljima kritična je u ovom kontekstu.

– Izbjegavajte propovijedanje

Propovijedanje je neučinkovita metodologija za mijenjanje predrasuda; u stvari ono često dovodi do upravo obratnog učinka. Nastavnici stoga trebaju učenicima dati mogućnost da riješe sukobe, diskutiraju o problemima, rade u raznim timovima i misle kritički. I na kraju, interaktivne i uključujuće nastavne strategije osigurat će da učenici ne izbjegavaju to teško pitanje. Naprotiv, ono će postati temom kojoj će neki od učenika željeti posvetiti više vremena i tako razviti dugotrajan interes.

– **Nemojte zaboraviti da je svaki pojedinac važan**

Svatko ima pravo na izbor i stoga je odgovoran za svoje vlastite akcije. Primjeri iz povijesti i suvremenog društva mogu biti korisni za ilustraciju ovog načela. Učenicima treba dati mogućnost da shvate i nauče da su odgovorni za svoje postupke, a da istovremeno prepoznaju i utjecaj tih izbora. To uključuje osvješćivanje učenika o pozitivnim učincima na zajednicu što ga može proizvesti civilno angažiranje i društveno odgovorno ponašanje.

– **Budite realistični**

Mada bi nastavnici uvijek trebali nastojati da sprječavaju i reagiraju na antisemitizam, naravno da tu postoje i ograničenja. Važno je zacrtati ciljeve i realistično ocijeniti mogućnosti i ograničenja obrazovnog rada. Razumljivo je da nastavnik pojedinac s ograničenim sredstvima i vremenom neće moći u potpunosti riješiti problem antisemitizma.

– **Potičite razmišljanje**

Nastavnici i učenici moraju razmisliti o slikama Židova koje im padaju na pamet i razmisliti jesu li pri tome pod utjecajem predrasude. Ako u razredu postoje učenici Židovi, važno je biti osjetljiv za njihovo gledanje. Kao i kod svake predrasude, proces učenja može se razvijati na spoznaji da pojedina iskustva ili karakteristike ne treba generalizirati i projicirati na cijelu skupinu.

– **Koristite životna iskustva**

Nastavnici mogu učenicima dati priliku da međusobno razmjenjuju životna iskustva. Učionica može postati mjestom na kojem se cijeni raznolikost a iskustva se učenika ne marginaliziraju, trivijaliziraju ili pobijaju. Mnogim će učenicima biti lakše da počnu razgovarati o antisemitizmu ako se mogu usredotočiti na vlastita iskustva, kao na primjer iskustva s diskriminacijom i višestrukim identitetima. Istovremeno moraju naučiti da vlastita iskustva koriste za apstrahiranje te steći sposobnost da ne generaliziraju već da razlučuju.

– **Razvijajte kritičko mišljenje**

Pri suzbijanju predrasuda važno je razviti svjesnost da postoje razni pogledi na stvari. Na primjer, čitanje nekog teksta iz pera i perspektive Židova koji je iskusio antisemitizam može stvoriti bolje razumijevanje i empatiju za situaciju u kojoj ste podvrgnuti diskriminaciji ili uvrijeđeni manifestiranjem antisemitizma. Gledanje iz raznih perspektiva također je važno

pri proučavanju slika i fotografija. Učenicima treba pokazati da su neke fotografije Židova snimili antisemiti s potpuno određenom namjerom i namjenom. Postat će, na primjer, važno da nastavnik zamoli studente da analiziraju motive osobe koja je stajala iza kamere.

– **Nastojte izbjeći viktimizaciju**

Židove se ne smije percipirati kao žrtve. Oni su pojedinci koji imaju vlastite živote i osobnosti a identitet im se sastoji od mnogo različitih komponenata.

– **Usredotočite se na raznolikost onoga što znači biti Židov**

Antisemitizam djeluje kroz stvaranje stereotipa, generalizacija i lažnih atribucija. Da bismo se suprotstavili tim iskrivljenim stavovima biti će korisno upoznati učenike s mnoštvom raznih primjera toga što znači biti Židov. Razni pristupi ovom židovskom identitetu mogu se naći kako u povijesti tako i u suvremenom društvu, uključujući i mladež.

– **Povežite školu sa širom zajednicom**

U proces učenja moglo bi biti korisno uključiti roditelje, druge članove obitelji i širu zajednicu, jer oni daju kontekst (pozitivan i negativan) u kojem su učenici motivirani da uče. U idealnom će se slučaju iz ovih nastojanja razviti široka mreža podrške toleranciji.⁵

– **Zovite pomoć kad vam je potrebna**

U slučaju nasilja ili uznemiravanja potrebno se konzultirati sa upravom škole, roditeljima, policijom i širom zajednicom.

3.3. Dobra praksa

Iako postoji niz primjera dobre prakse za projekte o holokaustu u školama,⁶ vrlo je malo vježbi i projekata koji za cilj imaju osvješćivanje o antisemitizmu, a naročito o suvremenom antisemitizmu.⁷

Nastavnici koji namjeravaju održavati vježbe, projekte i radionice u kojima će učenici razmatrati probleme suvremenog antisemitizma moraju se usredotočiti ne samo na rasistički

⁵ "Razvijanje lokalne demokracije protiv desničarskog ekstremizma: primjeri dobre prakse u Istočnoj Njemačkoj" (Developing Local Democracy Against Right Wing Extremism: Examples of good practice in East Germany"), Informacijski letak br. 23, internetska stranica: UNITED for Intercultural Action, <<http://www.unitedagainstracism.org/pages/info23.htm>>.

⁶ Vidi, na primjer, "Priprema za Dane sjećanja na holokaust" ("Preparing Holocaust Memorial Days"), *op. cit.*, bilj. 3; "Za nastavnike i prosvjetne djelatnike: smjernice za nastavu" ("For Teachers & Scholars: Guidelines for Teaching"), *op. cit.*, bilj. 5.

⁷ Vidi ODIHR-ove nastavne materijale o antisemitizmu, *op. cit.*, bilj. 4.

antisemitizam, već i na suptilnije i često nesvjesne oblike antisemitizma koji se prenose s generacije na generaciju. U tom kontekstu mogu biti korisni sljedeći primjeri:

- -Svastike i antisemitski slogani stoje na mnogim zidovima. Postoje inicijative u kojima skupine učenike uklanjaju antisemitske grafite u četvrti u kojoj žive;
- -Mnoge ulice još uvijek nose imena poznatih antisemita. To može biti polazište za projekt iz povijesti koji učenicima daje mogućnost za kritički dijalog o lokalnoj povijesti. Učenici mogu s lokalnim vlastima povesti diskusiju o tome zašto je određeno ime zadržano. Nadalje, cijeli se razred može uključiti u studiju o Židovima ili drugim pojedincima koji su dali pozitivan doprinos životu lokalne zajednice i onda predložiti po kome bi se ta ulica trebala zvati;
- -Učenike treba poticati da koriste Internet – sredstvo koje je postalo glavnim izvorom antisemitske propagande – za istraživanje o organizacijama i institucijama koje suzbijaju antisemitizam i promiču toleranciju. Učenici će možda biti zainteresirani za istraživanje rada slavnih skupina glazbenika i/ili glumaca koji se angažiraju na suzbijanju predrasuda i netolerancije;
- -U višim razredima učenici se mogu baviti antisemitizmom na intelektualan način tako da razmatraju razne psihološke, sociološke i filozofske teorije koje nastoje objasniti antisemitizam ili istražuju historiografske kontroverze o toj temi;
- Učenici se mogu uključiti u podizanje spomenika žrtvama antisemitizma: to može na primjer biti memorijalna ploča u znak sjećanja na deportiranu židovsku djecu iz njihove škole ili na žrtve lokalnog antisemitizma prije i nakon holokausta;
- Mogu se organizirati učeničke debate i radionice s ciljem jačanja argumenata protiv antisemitizma;
- Posjete židovskim grobljima mogu povezati i upoznati učenike sa židovskom baštinom u njihovoj regiji. Mnoga od tih groblja oskvrnjena su ili napuštena. Obnova zapuštenih groblja može biti vrijedno i poticajno iskustvo;
- projekti razmjene s židovskim i/ili izraelskim učenicima mogu poslužiti, među inim, za rušenje stereotipa;
- kontakti i sastanci s lokalnom židovskom zajednicom mogu postati načinom dodatnog učenja o židovskoj kulturi i tradicijama i aktivnostima zajednice.

Nastavnici mogu konzultirati i izvore i alate koje nude i nacionalne i međunarodne mreže, udruge nastavnika, specijalizirane institucije i međunarodne organizacije (popis

primjera nalazi se u Dodatku 2). Informacijski sustav za toleranciju i nediskriminaciju ODIHR-a sadrži mnogo primjera dobre prakse (<http://tandis.odihr.pl>).

3.4. Identitet i kontekst

Nastavnici koji se u nastavi bave antisemitizmom trebali bi razmotriti vezu između antisemitizma i oblicima kolektivnog identiteta općenito, kao i načinom na koji se specifični oblici i manifestacije antisemitizma formiraju u raznim sredinama.

Identitet i antisemitizam

U mnogim je državama sastav razreda multietnički, multikulturalan i viševjerski. U takvoj situaciji učenici nemaju uvijek zajedničku povijest, nacionalnu usmenu baštinu ili vrijednosti, već je tu na djelu interakcija raznih kolektivnih identiteta. U nekim drugim zemljama razredi su homogeniji te je multikulturalizam apstraktni pojam. I u multikulturalnoj i homogenijoj situaciji razni oblici kolektivnog identiteta daju pojedincima određeni osjećaj sigurnosti i stabilnosti, naročito u periodima krize i promjena.

Važno je da su učenici svjesni vlastite osobne kulture. To znači da moraju shvatiti da, kao i mnogi drugi, imaju određen kulturni identitet. Treba im pomoći da shvate da njihova kultura nije monolitna već dinamična, a što je najvažnije, da je samo jedna od mnogih kultura. To uključuje i shvaćanje da osobne stavove obično oblikuje i hrani vlastita kultura te da treba priznati da postoje i drugačiji stavovi. Cilj je dekonstruirati sve tradicije i oblike kolektivnog identiteta a pri tome nastojati postići ravnotežu između pojedinca i zajednice i spriječiti isključivanje. Nastavnici mogu pomoći učenicima da shvate da korištenje kolektivnog identiteta kao kompenzacije za pomanjkanje samopouzdanja ili nedostatak individualne samosvijesti nije poželjno, jer može imati negativne posljedice. Umjesto toga učenike treba naučiti kako da izraze vlastiti individualizam i autonomiju kada su u kreativnom kontaktu s kulturama oko sebe.

Odnos između oblika kolektivnog identiteta, kao što je vjera ili nacija, i antisemitizma može se objasniti na funkcionalan način. Može se reći da antisemitizam ispunjava određenu funkciju u procesima društvenih skupina. On se i u prošlosti a i sada koristi kao sredstvo ujedinjavanja skupine i definiranja njenih granica. Drugim riječima, antisemitizam omogućava uključenje "nas" kroz isključenje "Židova". Osim toga antisemitizam igra ključnu ulogu u davanju značenja identitetu. Neki se identiteti ne pozivaju na pozitivne atribute već se definiraju kao protivnici nečeg ili nekog.

Postoji i povijesna dimenzija u odnosu antisemitizma i kolektivnih identiteta. Na primjer, moderni antisemitizam pojavio se u kontekstu izgradnje nacije i konsolidacije jedne države nacije kao glavne političke jedinice i referentnog kulturnog okvira u 19. stoljeću. Istovremeno antisemitizam je bio nerazdvojan dio diskursa o tome što i tko čini određenu naciju. On je nastavio biti od ključne važnosti kad god je trebalo naći krivca za nacionalne probleme. Na primjer, njemački su Židovi okrivljeni za poraz svoje zemlje u prvom svjetskom ratu.

Razne pozadine i konteksti

Razni se izazovi moraju rješavati u raznim kontekstima:

- Na nekim se mjestima antisemitizam uglavnom javlja kao anticionizam, tj. kao protivljenje postojanju židovske države, pri čem je sukob na Srednjem istoku središnja tema. U tom kontekstu nastavnici moraju pokušati pokazati studentima kako da prevladaju taj sukob i ne unose ga u razred. U diskusiji će nastavnik upoznati učenike s ključnim čimbenicima sukoba na Srednjem istoku i pokazati im kako se konstruktivna kritika može razlikovati od antisemitizma.
- Na drugim su pak mjestima izraženiji sekundarni oblici antisemitizma i to zbog povijesnih razloga. Ljudi Židovima predbacuju njihovu ulogu u debati o holokaustu i restituciji. Takvi se stavovi često stapaju s anticionizmom, na primjer kada se sukob na Srednjem istoku prikazuje kao razvoj događaja koji dokida legitimitet nastojanja da se održi sjećanje na holokaust. Nastavnici mogu učenicima dati mogućnost da konstruktivno izraze svoje osjećaje o holokaustu i sukobu na Srednjem istoku i na taj način izbjegnu pretakanja tih osjećaja u antisemitsku ogorčenost. Općenito govoreći, te se dvije teme trebaju razmatrati kao odvojena pitanja;
- Postojanje nacionalističkih ideologija, koje vrlo često ne nailaze na nikakvu kritiku, također utječe na antisemitizam u nekim sredinama. U takvim slučajevima antisemitski se nazori prenose s generacije na generaciju i učvršćuju vjerovanje u isključivu i nekritičku nacionalnu predaju i mitove koje bi trebalo revidirati. Prvi korak u rušenju takvih predaja i mitova može biti prikaz neke druge zemlje koja se kritično suprotstavila svojoj povijesti ili upoznavanje učenika s antisemitizmom kao s globalnim problemom. To može smanjiti potencijalnu nespremnost učenika da se kritički uhvate ukoštac s tom temom sa stanovišta svog nacionalnog konteksta;
- Nastavnici moraju uspostaviti vezu s multikulturalnom pozadinom svojih učenika. Deklaracije o ljudskim pravima ili nacionalni ustav mogu pri tom poslužiti kao polazište i

stvoriti zajednički teren. Jedan od načina uspostavljanja odnosa s raznim pozadinama i manjinama je proučavanje niza primjera iz različitih konteksta. Postojeći stereotipi ili uzorci sukoba mogu se uspješno pobijati proučavanjem povijesnih primjera mirnog suživota i uzajamnog inspiriranja kršćana, muslimana i Židova. Klasičan primjer ovakvog suživota jesu gradovi poput Cordobe i Toleda u Španjolskoj u 10. stoljeću, kada su Židovi, kršćani i muslimani zajedno živjeli, razmjenjivali ideje i prevodili mnoge knjige, uključujući Bibliju i Koran na arapski, latinski i hebrejski. Međuvjerske aktivnosti dobar su suvremeni primjer pozitivne interakcije između vjerskih zajednica u mnogim zemljama.

Obrazovni rad na suzbijanju antisemitizma mora uzeti u obzir razne kulturne perspektive i biti, koliko god je to moguće, prilagođen faktorima koji su specifični za određenu zemlju i učenike: povijesti, kulturnoj pozadini i dominantnim tipovima antisemitizma u određenoj zemlji. Istovremeno, nastojanje da se uzme u obzir pozadina učenika treba na neki način uravnotežiti s potrebom da se učenicima pokaže kako na konstruktivan način mogu prevladati i usporediti vlastite stavove sa stavovima drugih.

Sljedeća će pitanja biti od pomoći u pripremi nastavne jedinice o antisemitizmu:

- Tko su studenti, kakva je njihova vjerska, socijalna i politička pozadina?
- Jesu li učenici već imali priliku da se upoznaju s ljudskim pravima, tolerancijom i/ili holokaustom?

- Ako se u razredu već manifestirao antisemitizam, s čime je ta pojava povezana? Jesu li učenici možda izloženi antisemitizmu putem medija, u svojim obiteljima, u drugim društvenim krugovima ili u skupinama mladeži?

- Koje vrste diskriminacije i predrasuda postoje unutar skupine?

- Kakva iskustva imaju učenici s netolerancijom?

- Jesu li učenici do sada imali prilike za osobni kontakt s Židovima?

Nastavnicima koji su svjesni ovih faktora bit će lakše da odgovore na specifične izazove s kojima se susreću u raznim situacijama.

4. Tipovi antisemitizma: upute za nastavnike

Odgovori na antisemitizam posebno su učinkoviti ako nastavnici poznaju povijest židovskog naroda i antisemitizma. Pri tome je korisno imati na umu da se antisemitsko izražavanje i stereotipi često koriste nesvjesno ili se izražavaju na suptilan i indirektan način. Ovo što slijedi moglo bi poslužiti kao uvod u najvažnije suvremene manifestacije antisemitizma i u načine reagiranja na te predrasude. Pozadinska se informacija često kombinira s praktičnim primjerima i strategijama koje mogu biti od koristi za određeni

stereotip. Međutim, pozadinska informacija ne može poslužiti kao plan nastavne jedinice ili nastavni materijal.

4.1. Antisemitski stereotipi

Većina antisemitskih stereotipa prikazuju i često dehumaniziraju židovski narod kao opasne, inferiorne, ili zle "druge" i povezani su s diskriminacijom, isključivanjem i progonom. Čak se ni pozitivni stereotipi ne zasnivaju na karakteristikama pojedinca. Lakše je i manje zahtjevno pretpostaviti da svi članovi skupine imaju neke zajedničke karakteristike nego uvidjeti da se skupina sastoji od pojedinaca s jedinstvenim karakteristikama. Ako i postoje sličnosti, one su proizvod povijesti i poviješću su uvjetovane a ne naslijeđene, prirodne ili predodređene. Neki ljudi koriste stereotipe u dobroj namjeri i bez antisemitskih motiva, te nastoje romantično oživjeti slike, na primjer, "Guslača na krovu" i "Istočnoeuropskog Židova". U ovom je kontekstu važno shvatiti da povijest antisemitske propagande, kojoj je cilj da stvori i ojača stereotipe, može takve reference učiniti uvredljivima za neke Židove. Za neke ljude naizgled bezazlene slike simboliziraju cijeli arsenal stotina godina generalizacija i često ponižavajućih slika i predodžbi.

Kako bi postali nezavisni pojedinci koji se uspješno i konstruktivno angažiraju u sve složenijem okruženju, za mladež će biti korisno da nauče prepoznati i odbaciti stereotipe uperene protiv bilo koje skupine. Neki nastavnici radije potiču učenike da potraže objašnjenja zašto su ljudi različiti i ne stvaraju olako jednostavne zaključke. Ako je mladež u stanju da spozna i prizna raznolikost koja ih okružuje, možda će imati dovoljno samopouzdanja da poštuje ono što ih razlikuje od drugih, što je također poželjan ishod obrazovanja.

Obrazovni odgovori

Ako se u razredu u diskusijama pojavi određeni antisemitski stereotip, prije no što počne diskusija o tom specifičnom stereotipu i njegovu povijesnom izvoru, treba učenicima nešto reći o tome kako uopće dolazi do stvaranja stereotipa. S tim je u vezi korisno da nastavnici postanu svjesni svojih vlastitih predodžbi o Židovima i suoče se s vlastitim korištenjem tih stereotipa. Općenito se može reći da je objašnjavanje stereotipa i istraživanje njihovih korištenja od veće pomoći nego upuštanje u žučljivu diskusiju. Treba jasno razlikovati između činjenica i mišljenja. Postoje dva tipa stereotipa: jedan je proizvod mašte, poput ideje o svjetskoj židovskoj konspiraciji ili o kontroli svjetskih medija i financijskih sustava; drugi tip previše uopćava i iskrivljava fragmente stvarnosti. Ukazivanje na iskrivljenost tih stereotipa može biti uspješan način rušenja takvih percepcija. Na primjer, ako

postoji percepcija da su Židovi istaknuti članovi određene profesije, ta činjenica ne može automatski značiti da Židovi kontroliraju to područje. Niti to znači da su Židovi po prirodi kvalificirani ili nekvalificirani za određene profesije. Nema nikakve razlike između profesionalaca Židova i profesionalaca drugih pripadnosti u bilo kojem području.

Kontrastiranje stereotipa s drugim pristupima identitetu

Nastavnici mogu početi rad s učenicima time da im kažu da malo razmisle o vlastitom identitetu. To razmišljanje o tome tko su i što čini njihov identitet može ih potaći da razmotre važnost spola, vjere, kulture, jezika, spolne orijentacije i izbora, kao i hobija, interesa, ideala i malih idiosinkrazija. Na taj će način studenti naučiti da ljudi imaju razne i višestruke slojeve identiteta i otkriti da nitko ne želi biti reduciran na samo jednu dimenziju. Mada socijalizacija svakako utječe na naš identitet, pojedinci se mogu aktivno angažirati s vlastitim identitetom i definirati tko su. Činjenica da se identiteti oblikuju samodefiniranjem i atribucijom mora biti važan element ove diskusije. Shvaćanje pojma i pojave "identiteta" pomaže studentima da shvate mehanizam prihvaćanja i isključivanja – podjele ljudi na "oni" i "mi".

Prikažite raznolikost židovskog naroda

Život Židova treba prikazati kao širok spektar kulturnih, vjerskih i političkih tradicija. Židovi su multikulturalna, multietnička i višejezična skupina ljudi s nizom stilova života i mišljenja, pri čemu se ne razlikuju od protestanata, katolika, muslimana ili ljudi s nekom drugom vjerskom pozadinom. Žive u raznim zemljama i imaju razne fizičke karakteristike. Učenici trebaju shvatiti da su Židovi pojedinci kao i drugi ljudi i da ih treba smatrati takvima. Nema nikakve misteriozne veze između Židova osim veze po vjeri, kulturnim tradicijama i nekim povijesnim iskustvima kao i činjenice da su ciljna skupina antisemita. U razredu treba dati primjere iz svakodnevnog života židovske mladeži: pokazati kako igraju nogomet u europskoj četvrti, kako se zabavljaju na domjenku s prijateljima, ili kako uživaju na plaži u Tel Avivu. Nastava o židovskoj kulturi i povijesti mora uključivati pouku o židovskim piscima, umjetnicima i znanstvenicima, životi kojih se ne uklapaju u postojeće stereotipe a biografije im ilustriraju složenu interakciju između samodefinicije i pripisanog im identiteta. Također je korisno potražiti osobe sa židovskom pozadinom koje su igrale značajnu ulogu u svojoj nacionalnoj povijesti ili prikazati i raspravljati o njihovom životopisu ili izjavama o antisemitizmu. Sam mehanizam generaliziranja i stvaranja stereotipa može se dovesti u pitanje proučavanjem života raznih pojedinaca.

Obratite pažnju nesvjesnom antisemitizmu

Važno je da studentima pomognemo da postanu svjesni i svog nenamjernog korištenja antisemitskih izraza i antisemitske percepcije Židova. Ta nam spoznaja može pomoći da riješimo problem i potaknemo daljnje osvješćivanje. Nastavnici trebaju izabrati najbolje vrijeme i kontekst za bavljenje tim pitanjem i to bilo u osobnoj raspravi ili u raspravi s cijelim razredom. Ako u razredu postoje židovski učenici, nastavnici moraju biti osjetljivi na pitanja koja se mogu javiti u kontekstu tih diskusija.

Nemojte se baviti nepostojećim stereotipima

Nastavnici moraju biti oprezni kad se bave stereotipima koje nisu čuli od učenika. Važno je biti svjestan snage predodžbi i opasnosti uvođenja novih stereotipa koji se mogu ukorijeniti u svijesti učenika. Stoga je važno biti vrlo oprezan pri korištenju antisemitskih predodžbi i slika. Ako ih koristite, najbolje je vrlo pažljivo odabrati materijal i dosljedno ga analizirati kako bi studenti prepoznali i kritički ocijenili dotičnu antisemitsku sliku.

Oprez pri korištenju slika

Neki udžbenici sadrže antisemitske stereotipe. Kada naiđete na takve primjere, možete o njima raspraviti i kritički ih ocijeniti s učenicima. Općenito treba reći da slike i predodžbe treba kritički ocijeniti i oprezno koristiti u nastavi o holokaustu i antisemitizmu. Uvijek je korisno smjestiti slike u određeni kontekst i imati na umu da same po sebi one ne predstavljaju stvarnost već se obično uzimaju i stvaraju s određenom motivacijom. U razredu treba pokazati da razni ljudi često vide razne stvari u istoj slici i predodžbi.

4.2. Teorije konspiracije

Teorije konspiracije zadovoljavaju potrebu za jednostavnim objašnjenjem složene stvarnosti te traže poricanje mnogih činjenica kako bi se održala njihova unutarnja logika i dosljednost. Ljudi koji se drže takvih teorija često nastoje zadobiti poštovanje koje ne mogu dobiti na neki drugi način. Neke teorije konspiracije krive "Židove" da tajno upravljaju i kontroliraju razne sektore društva i vode ih u skladu s vlastitim interesima a ne s općim dobrom, te na taj način potkapaju društvo. Židovi se također koriste kao izlika i žrtveno janje za katastrofe i ljudi ih krive kad nešto pođe po zlu.

Teorije konspiracije pokazale su se elastičnima tijekom povijesti. U Europi su već u srednjem vijeku Židove krivili za razne nedaće - najočiti primjer toga je epidemija kuge (crna smrt). Za razliku od Europe, na Srednjem su se istoku te teorije pojavile tek u 19. stoljeću u kontekstu imperijalizma. Takozvani "Protokoli starješina Ziona" dugačak je tekst o izmišljenom sastanku židovskih vođa koji raspravljaju o tome kako da ovladaju svijetom. Ovaj je dokument, koji širi lažne optužbe protiv Židova, postao poznat u kontekstu antisemitskih pogroma u Rusiji krajem 19. i početkom 20. stoljeća. "Protokoli" su se od tada proširili svijetom i prevedeni su na brojne jezike. Stalno širenje ovakvih teorija pospješuje i Internet.

Teorije konspiracije središnja su karakteristika antisemitizma i jedan od glavnih razloga zašto se antisemitizam razlikuje od drugih oblika diskriminacije. Za razliku od drugih manjina, opća je percepcija da su Židovi moćni i utjecajni, te je upravo njihova integracija u razna većinska društva u središtu teorija konspiracije. Teorije konspiracije igraju važnu ulogu u desničarskim ideologijama a usvojile su ih i nove generacije. Takvo se razmišljanje može naći i među radikalnim ljevičarima. One su ugrađene i u ideologije nekih tipova vjerskog fundamentalizma. Koji put se antisemitske teorije konspiracije koriste u većinskoj politici kako bi se na leđa Židova svalio teret suvremenih teškoća, te se tako nalazi vrlo podesno žrtveno janje pa čak i zajednički neprijatelj protiv kojeg se treba boriti.

Jedan od razloga za reagiranje na teorije konspiracije jest da one štete ne samo onima koji se drže odgovornima za konspiraciju već imaju i negativan učinak na ljude koji u njih vjeruju: teorije se konspiracije hrane osjećajem otuđenja i naglašavaju nemoć pojedinca. Svojim simplističkim odgovorima teorije konspiracije odvrćaju ljude od suočavanja sa složenim problemima. U samom korijenu teorija konspiracije leži strah od nepoznatog i moćnog, nesposobnost shvaćanja šireg konteksta i osjećaj da su stvari izvan naše kontrole. Teorije se konspiracije mogu protumačiti kao psihološka strategija zadobivanja moći i kontrole nad zastrašujućom stvarnošću koju ne možemo shvatiti, one su usto izraz frustracije i osjećaja da nas je razvoj događaja učinio nemoćnima. Sve te frustracije, strahovi i potrebe treba ozbiljno shvatiti. Nastavnici moraju nastojati ponuditi alternativne strategije za snalaženje u suvremenoj složenoj stvarnosti.

Obrazovni odgovori

Antisemitske teorije konspiracije tvrde da pružaju sveobuhvatna objašnjenja i svaljuju krivnju. Takve teorije često sadrže neke od sljedećih elemenata:

– Židovi se često prikazuju kao ugroza za društvo;

- Židovi se često optužuju da koriste skrivene i zlokobne metode;
- Židovi se definiraju kao strano tijelo ("Oni drugi") koje nastoji zadobiti utjecaj i počiniti štetu;
- židovska lojalnost vlastitoj državi i ljudima drugih religija često se postavlja u pitanje.

Osvješćivanje i buđenje osjetljivosti učenika za posebnu logiku teorija konspiracije uvijek je poželjno jer učenike odvraća od lakovjernosti i simplističkog vjerovanja u crno-bijelu sliku svijeta. Cilj bi pouke trebao biti poticanje samopouzdanja učenika i njihove sposobnosti da se suoče s osjećajem frustracije i bespomoćnosti, osvješćivanje vlastite nezavisnosti analizom vjerovanja u vanjsku kontrolu.

Pronađite "zašto" i imenujte ga

Ako studenti povedu razgovor o teorijama konspiracije, nastavnici moraju promišljeno reagirati. Korisno je da poznaju pozadinu (i izvor) dotične teorije konspiracije i zapitaju zašto ju je učenik spomenuo. Neki se nastavnici ne žele upustiti u argumentiranje s učenicima jer je karakteristično za teorije konspiracije da ih je teško pobiti. Što je teorija fantastičnija to se više prikazuje kao dokaz za tajnu zavjeru. Raspravu stoga treba usredotočiti na raskrinkavanje teorije, pronalaženje i shvaćanje zašto su te teorije tako privlačne i koje se druge strategije mogu korisno upotrijebiti da bismo unijeli smisao u svijet i postojanje. Ako učenike teorijama konspiracije privlači fascinantnost misteriozne tajne, nastavnici moraju pokušati naći alternativne i manje štetne načine zadovoljavanja te potrebe.

Poučavajte medijsku pismenost

Antisemitska propaganda na video-vrhcama, informacije na Internetu, karikature, slike i mediji, igraju važnu ulogu u širenju teorija konspiracije. Stoga učenike treba medijski opismeniti kako bi bili u stanju da kritički analiziraju, odabiru i uspoređuju informacije te identificiraju i odbacuju ekstremističke tvrdnje i teorije konspiracije. Studenti mogu ustanoviti kriterije o tome kojim informacijama možemo vjerovati na osnovi provjeravanja i razmišljanja. To ne znači da treba braniti korištenje određenih medija. Naprotiv, učenike treba poticati da koriste izvore informacija poput Interneta u konstruktivne svrhe i uz kritički pristup u svemu pa i u nastavi o antisemitizmu.

Nastojte prenijeti racionalan pristup i poticati sudjelovanje

Kad god neki učenik navede teoriju konspiracije u vezi s, na primjer, suvremenom politikom, nastavnici moraju na to reagirati i nastojati to pitanje razriješiti unutar nastave o civilnom društvu i političkim znanostima. Učenici moraju dobiti mogućnost da kritički analiziraju globalne događaje i shvate kako se oni odnose na njihovu svakodnevicu. Nastavnici moraju uzeti u obzir strahove koji su temelj objašnjenja situacija teorijom konspiracije i ojačati orijentaciju zasnovanu na stvarnosti, što će olakšati informirano sudjelovanje u društvu. S tim u vezi nastavnici mogu zatražiti posebnu edukaciju.

4.3. Antisemitizam i anticionizam

Radna definicija antisemitizma u Dodatku 1 korisna je za prepoznavanje anticionizma kada ga nastojimo razlikovati od kritičnog stava prema Izraelu.

Postoje nekoliko načina manifestiranja anticionizma a povezujući je element pri tome pristup državi Izrael koji se hrani antisemitskim predrasudama ili antisemitskim stavom. Kritika izraelske politike ne smije se definirati niti kao anticionistička niti antisemitska ako je svojim tonom i motivacijom slična onoj koja se izražava protiv bilo koje druge države ili vlade.

Anticionizam se može manifestirati kao suprotstavljanje postojanju države Izrael kao židovske države. Prema tom stavu, židovski narod nema pravo na vlastitu državu. Budući da takav stav obično ne postavlja u pitanje pravo na samoodređenje drugih naroda, izgleda da je ovdje u igri antisemitska motivacija. *"Možemo reći da, barem teoretski, možemo biti anticionisti a da pritom nismo antisemiti, ali samo ako kažemo da su svi nacionalni pokreti zli i da treba dokinuti sve nacionalne države"*, kaže prof. Yehuda Bauer, jedan od najpoznatijih svjetskih stručnjaka za holokaust i antisemitizam. *"Ali ako kažemo da stanovnici otoka Fiji imaju pravo na nezavisnost kao i Malajci i Bolivijanci, ali da Židovi to pravo nemaju, onda smo antisemiti i dok izdvajamo Židove zbog nacionalističkog razloga, ponašamo se kao antisemiti, uz opravdanu sumnju da smo i rasisti."*⁸ Drugim riječima, budući da se ciljevi i koncepti cionizma ne razlikuju od ciljeva drugih nacionalnih pokreta koji se također pozivaju na pravo samoodređenja, teško je objasniti zašto se cionistički nacionalizam izdvaja i kritizira na taj način i zašto je upravo cionizam a ne nacionalizam općenito element koji se kritizira.

Drugi oblici anticionizma ne usredotočuju se na postojanje Izraela već na tobožnje motive koji su doveli do njegova osnivanja. Prema mišljenju koje je vladalo u komunističkom svijetu za vrijeme hladnog rata, cionizam se definira kao oblik moćnog imperijalizma i

⁸ Yehuda Bauer, "Problemi suvremenog antisemitizma" (Problems of Contemporary Antisemitism"), 2003., <<http://humwww.ucsc.edu/JewishStudies/docs/YBauerLecture.pdf>>.

kolonijalizma. Međutim, cionizam nije bio motiviran željom da se ekonomski eksploatira neka strana zemlja – bio je prije svega odgovor na činjenicu da je europski antisemitizam shvaćan, a to se pokazalo i točnim, kao opasnost a Palestina se smatrala sigurnim mjestom, tj. domom za Židove.

U Izraelu, kao i u drugim zemljama, manjine su često otuđene i suočavaju se s netolerancijom i diskriminacijom. Izrael se često kritizira zbog diskriminacije građana koji nisu Židovi. Takva kritika prelazi granicu kada se Izrael prikazuje kao rasistička država koja je slična Trećem Reichu i/ili režimu apartheida u Južnoj Africi. Takve kritike zanemaruju osnovne povijesne razlike. Dok su gore spomenuti režimi imali institucionalizirani rasizam i bili zasnovani na ideologiji rasne nadmoći, Izrael, mada je izrijeком povezan sa shvaćanjem židovske državnosti, jest demokratska država u kojoj su ljudi iz mnogih zemalja i s raznim pozadinama našli svoj dom i gdje se o pitanjima netolerancije i diskriminacije može otvoreno diskutirati, te se ta pitanja i stalno i rigorozno stavljaju pod povećalo.

Obrazovni odgovori

Jedan od ciljeva reagiranja na anticionizam može biti osposobljavanje učenika da razlučuju. Učenici bi morali biti u stanju da dekonstruiraju ideju da svi Židovi pripadaju Izraelu, čak ako i Izrael definira sam sebe kao "židovsku državu". Pripadanje neke osobe uvijek definira dotična osoba. Na jednoj drugoj razini, postoji potreba lučenja između sadašnjih politika izraelske vlade, suvremenog izraelskog društva, početaka cionističkog pokreta i povijesnih okolnosti koje su dovele do osnivanja Izraela.

Rad na empatiji

Mnogi se Židovi osjećaju ugroženima antisemitizmom. Čak i ako članovi većinskog društva ne gledaju na suvremeni antisemitizam kao na problem koji dovodi mogućnost židovskog života u Europi u pitanje, to može izgledati drugačije sa stanovišta manjine. Treba nastojati shvatiti to gledište ali se pri tome Židove ne smije viktimizirati. Prirodno je da se mnogi Židovi osjećaju sigurnije u židovskoj državi, gdje ne čine ugroženu manjinu. U razredu se, na primjer, može analizirati tekst koji je napisala osoba koja je preživjela holokaust ili je žrtva zločina mržnje i zatim povesti diskusiju o tome da li se ti ljudi osjećaju sigurnijima u židovskoj državi. Nadalje, u pokušaju suprotstavljanja shvaćanja cionizma kao imperijalističkog pokreta, učenike će možda zanimati da nauče nešto o povijesnim, vjerskim i kulturnim razlozima zbog kojih su Židovi toliko privrženi Izraelu.

Istražujte povijest

Nastavnici će možda željeti povesti diskusiju s učenicima o tome zašto i kako se cionistički pokret razvio, smještajući ga u kontekst ere nacionalizma i modernog antisemitizma. Kako bi mogli diferencirati stvari, učenicima se može pokazati koliko je složeno pitanje bio cionizam u 19. i 20. stoljeću, a to važi i za 21. stoljeće. Postoje razni pristupi cionizmu, od socijalističkog cionizma do mnogih oblika vjerskog cionizma. Prije drugog svjetskog rata kulturni cionisti su na primjer, nastojali ojačati židovsku kulturu u Europi a da pri tome nisu dovodili u pitanje židovsku državu. Neki su definirali cionizam kao pokret nacionalnog oslobođenja koji svoju inspiraciju nalazi, među inim, u poljskom nacionalnom oslobodilačkom pokretu u 19. stoljeću. Drugi su stvarali zaključke iz neuspjele asimilacije koju su mnogi Židovi doživjeli u Europi u drugoj polovici 19. stoljeća, a i kasnije.

Možda će biti korisno razmotriti razne biografije što će poslužiti propitkivanju činjenice da Židovi imaju drugačije ideje o svom identitetu. Jedan je takav primjer obitelj Gershoma Scholema (1897–1982), njemačkog Židova koji se uselio u Palestinu i poslije postao slavni znanstvenik. Dok je Gershom (koji se prvobitno zvao Gerhard) postao cionist, njegova su tri brata izabrala drugačiji put. Njegov je brat Werner bio jedan od predstavnika komunističke stranke u njemačkom Reichstagu kasnih dvadesetih godina prošlog stoljeća i ubijen je u koncentracionom logoru u Buchenwaldu 1940. godine; njegov je brat Erich bio član liberalne stranke i predstavljao je većinske organizacije asimiliranih njemačkih Židova; najstariji brat, Reinhold, bio je njemački nacionalist. Drugi je primjer Rusija, gdje su Židovi reagirali različito na pogrome 19. stoljeća. Za neke je rješenje bilo emigracija i život u dijaspori u Sjedinjenim Državama, dok su se drugi okrenuli cionizmu i/ili socijalizmu, te su ili ostali u Rusiji ili nastojali emigrirati u Palestinu. Istovremeno su se mnogi ruski Židovi identificirali s komunizmom i stoga kritizirali cionizam kao sve ostale navodno buržuske nacionalne pokrete. Kad gledaju te primjere, učenike će možda zainteresirati činjenica da su razni Židovi u različitim periodima definirali svoj identitet na različite načine kao i to da upravo antisemitizam poriče tu raznolikost, označavajući sve ljude "Židovom" bez obzira na to kako se ti ljudi sami definiraju.

Također se može raspravljati o židovskim pogledima na osnivanje države Izrael nakon holokausta ako učenici znaju nešto o holokaustu. Teme koje se mogu obrađivati uključuju glavne pokrete unutar cionizma i njihov utjecaj na izraelsko društvo, proučavanje činjenice da su socijalizam i želja za izgradnjom nediskriminatornog društva bili utjecajni u mnogim cionističkim skupinama. Učenici također trebaju spoznati da se samo vrlo mala manjina

ultraortodoksnih Židova ne slaže s cionizmom. Svi ti faktori najvjerojatnije će učenike odvratiti od lažnih generalizacija i usporedbi.

4.4. Sukob na Srednjem istoku i antisemitizam

Kad god raste napetost na Srednjem istoku, raste i broj antisemitskih incidenata u Europi, Sjevernoj Americi i drugim dijelovima svijeta, što pokazuje da između te dvije pojave postoji veza. Ta veza često dovodi do zaključka da su Židovi i/ili Izrael odgovorni za antisemitizam, te se pretpostavlja da kad bi došlo do mira na Srednjem istoku, antisemitizam više ne bi bio problem. Međutim, i povijest nam pokazuje da to nije jako vjerojatno, jer je antisemitizam uvijek bio pitanje na koje Židovi nisu mogli pozitivno utjecati, pitanje koje je i dalje projekcija i problem za većinsko društvo.

Objektivna analiza sukoba na Srednjem istoku dovest će do priznavanja palestinske stvari i utjecaja politika izraelske vlade na Palestince. Mnogi se mladi ljudi rado identificiraju s onim što smatraju da je slabija strana – u ovom slučaju Palestinci. Kritiziranje politika izraelske vlade može se smatrati legitimnim i ne smije se označavati kao antisemitizam – naposljetku, tu se kritiku čuje od Židova i nežidova, i to i u Izraelu i izvan njega. Iako je neslaganje s tim politikama legitimno, kritika akcija Izraela prelazi granicu čim se primjenjuju dvostruki standardi.

Sukob se često gleda kroz optiku postojeće ogorčenosti na Židove i povezuje se s tradicionalnim antisemitskim predodžbama. S druge strane, ono što može početi kao kritika izraelskih politika može naići i postati podložno cijelom arsenalu antisemitskih slika i literature koji su nastali tijekom stoljeća i koji se sada koriste protiv Izraela. Slijedom tog procesa, čuju se mišljenja da je izraelska politika pokušaj zadobivanja svjetske moći i to na imperijalistički način na račun drugih, da su izraelski vojnici naročito krvožedni, itd. Nadalje, vidimo da se antižidovske predodžbe stvorene u doba kršćanskog antijudaizma u srednjem vijeku u Europi ponovno pojavljuju u medijskom izvještavanju u nekim arapskim zemljama. Te slike i predodžbe čak govore o tome da Židovi koriste krv muslimanske djece u ritualnim vjerskim obredima. Upravo je prenošenje i prilagodba takvih prastarih mitova raznim kontekstima ono što antisemitizam čini tako snažnim.

Još se jedan problem sastoji u tome da se neki ljudi susreću sa Židovima u prvom redu kao sa žrtvama antisemitizma i holokausta. Radi takve situacije postoji naime podsvjesna pretpostavka da Židovi mora da su bolji ljudi, ljudi s višim moralnim standardima od drugih. Ta je dominantna redukcija Židova na njihovu ulogu žrtava u holokaustu očigledno nespojiva s idejom da se židovska država uključuje u rat i sukobe. Ako su Židovi uglavnom žrtve,

postavlja se pitanje kako oni mogu uzrokovati patnje palestinskih ili libanonskih civila? Kao odgovor na ovu percipiranu suprotnost, vidimo dva načina debatiranja o Židovima kao žrtvama. Neki povezuju žrtve holokausta sa sukobom, implicirajući da izraelska politika delegitimizira ulogu žrtve, na primjer Anne Frank, kao da su stradanja zatvorenika u Auschwitzu i drugim logorima smrti tema za debatu. Drugi rješavaju tu tenziju povezivanjem nacističkih zločinaca s Izraelom. Tako se izraelski političari izjednačavaju s Hitlerom, izraelski vojnici sa SS-om, a izraelsko se postupanje s Palestincima povezuje sa sistematskim masovnim ubijanjem Židova u nacističkom režimu. Takva su izjednačavanja i usporedbe ne samo uvredljiva i povijesno netočna već nikako ne doprinose razumijevanju i razrješavanju sukoba na Srednjem istoku. Možemo ih smatrati pokušajem da se sukob na Srednjem istoku upotrijebi ne samo kao opravdanje za antisemitizam već i način dokidanja suvremenih komemoracija holokausta, koje također koji puta prate osjećaji nelagode.

S obzirom na istaknutost javnih debata o Izraelu, njegovu postojanju i politici, ta će se tema najvjerojatnije pojavljivati u razredu. U raznim manifestiranjima antisemitizma, anticionizam je vjerojatno najmanje diskreditiran, jer postoji vrlo tanka i sporna crta razdvajanja između antisemitskog anticionizma i kritiziranja Izraela. Međutim, vidimo da anticionizam utječe na židovske zajednice a i djecu u mnogim europskim zemljama. Negodovanje protiv Izraela se tako projiciralo na sve Židove. Ono što se definira kao odmazda protiv izraelske politike često snažno utječe na Židove pojedince i institucije židovskih zajednica širom svijeta. Neki ljudi često percipiraju Židove kao pripadnike izraelske države, bez obzira na to kako se Židovi sami definiraju. Međutim, treba vrlo jasno reći da političke napetosti ili akcije koje poduzima izraelska vlada ili vojska nikada ne opravdavaju antisemitizam ili nasilje protiv ikoga, bez obzira na to jesu li oni Židovi ili ne, jesu li Izraelci ili nisu, te da li se slažu ili ne slažu s politikom iz države Izrael. Nijedan od ovih kriterija ne utječe na pravo svakog ljudskog bića na tjelesnu nepovredivost.

Obrazovni odgovor

Kad govore o ovoj temi, nastavnici moraju izložiti osnovne povijesne činjenice što objektivnije a pritom biti svjesni antisemitskih stereotipa koji se u tom kontekstu koriste.

Zadovoljite potrebu da se o toj temi razgovara

S obzirom na istaknutost ovog pitanja, studentima treba dati priliku da nauče nešto više o tom sukobu, a posebno o njegovoj povijesti. Prenošenje objektivnog i utemeljenog znanja ispravit će stanovišta nekih učenika i omogućiti im da se suprotstave antisemitskim

karakteristikama ovog sukoba - što više budu znali o povijesnim okolnostima i osjetljivostima obje strana, to će imuniji postati na lažne usporedbe ili pojednostavljene zaključke. Umjesto reproduciranja negativnih osjećaja, učenici trebaju naučiti nešto o ljudima koji rade na raznim inicijativama za suživot; treba im dati mogućnost da nauče više i o mirovnom procesu. Istovremeno nastavnici moraju vrlo jasno pokazati da nema nikakve osnove za usporedbu ovog sukoba s holokaustom. Holokaust nije bio sukob između Nijemaca i Židova već proizvod antisemitizma.

Prihvatite da je teško naći rješenja

Antisemitizam pruža laka rješenja za osjetljiva pitanja. Bit će možda korisno shvatiti i prihvatiti da se neka pitanja ne mogu riješiti i da će uvijek biti kontradiktorna. Političari, mirovni aktivisti, i niz stručnjaka u raznim su fazama nastojali naći rješenje sukoba na Srednjem istoku i samo su djelomično ili vremenski ograničeno uspjeli da to postignu. Stoga nije realistično pretpostaviti da se rješenje može naći u okviru učionice. Nastavnici stoga moraju poticati učenike da prihvaćaju kontradikcije, nerješive probleme i društvenu stvarnost.

Stvorite svjesnost i odgovorite na antisemitske pristupe sukobu

Nastavnici moraju upoznati studente s raširenošću antisemitizma u diskusijama i medijskom izvještavanju o sukobu na Srednjem istoku. Učenicima će biti važno da dobiju mogućnost da rasprave to pitanje na objektivan način. Zbog toga je vrijedno s njima porazgovarati o pitanju dvostrukih standarda.

– Na koji se način dvostruki standardi koriste i kako se to može objasniti?

– Smatraju li studenti da je to moralno opravdano ili korisno u razumijevanju sukoba?

Kad god učenici imaju osnovno znanje o funkcioniranju teorija konspiracije i raznih antisemitskih stereotipa, to se znanje može iskoristiti za prepoznavanje antisemitskog diskursa o Izraelu. Učinak će vjerojatno biti jači ako studenti sami identificiraju nešto kao antisemitizam i pokažu sposobnost da razlikuju opravdanu od neopravdane kritike.

Suprotstavite se iskrivljenim predodžbama

Iako mediji naširoko izvještavaju o sukobu, ipak ne daju uvijek pozadinske informacije. Neka izvješća stvaraju iskrivljenu sliku Izraela te na taj način previdaju činjenicu da je Izrael raznovrsno i demokratsko društvo. Kad god je to moguće, nastavnici se moraju suprotstaviti takvim predodžbama. Studentima se može dati zadatak da naprave studiju o raznim političkim strankama i mišljenjima o Izraelu. Nakon tog istraživanja učenici će shvatiti

da izraelsko društvo nije monolitno i da nije ni opravdano ni korisno da se o "Izraelcima" govori na općenit način. Ako učenici raspravljaju o politici Izraela na dekontekstualiziran način, nastavnici ih moraju upozoriti na strahove Izraelaca, pri čemu će važnu ulogu igrati empatija za osjećaje mnogih Izraelaca u kontekstu samoubilačkih napada. Za shvaćanje sukoba također je važno spoznati da mnoge zemlje u regiji imaju agresivan stav prema Izraelu, te da se taj stav zasniva na antisemitskim stereotipima i da oblikuje opći politički diskurs, uključujući i diskurs političkih elita i vođa. Izraelci se moraju suočiti i s pozivima od strane političkih vođa u regiji na potpuno uništenje izraelske države. Jednako je iskrivljena predodžba o dihotomiji između islama i Zapada i/ili Izraela. Učenici će vjerojatno rado proširiti svoje horizonte osvješćivanjem o raznolikosti zemalja i naroda, uključujući i poštivanje odnosa s Izraelom. To može uključiti i spoznaju da su muslimani iz zemalja poput Bosne i Albanije kao i turski konzul na Rodosu osobno štitili neke Židove u drugom svjetskom ratu.⁹

Nastavnici mogu pokazati učenicima da je antagonizam između Izraelaca i Palestinaca povijesni sukob zbog zemlje. Kultura i religija postale su medij sukoba ali one ni u kom slučaju nisu njegov uzrok

4.5. Antisemitizam i holokaust

Mada se na neki način razlikuju od poricanja holokausta, nastojanja da se smanji opseg i trivijalizira holokaust mogu biti jednako uvredljivi i opasni. Povezivanje holokausta s drugim događajima u povijesti složen je i zamršen zadatak. Ono *može* dati bolji uvid u povijesne stvarnosti, ali to *nije* slučaj ako se usporedba zasniva na iskrivljenim činjenicama. Takva iskrivljavanja činjenica moguća su kada se holokaust i predodžbe povezane s njim koriste u druge svrhe a ne za sjećanje ili stjecanje boljeg uvida. Notorni primjeri ovakve tendencije su pokreti za prava životinja i pokreti protiv pobačaja koji koriste izraz "holokaust" da bi privukli pažnju za problem kojim se bave. Povezivati nešto što se smatra nepravdom s ubijanjem europskih Židova potpuno je neprimjereno i može doprinijeti trivijalizaciji holokausta.

⁹ V. informaciju o izložku fotografa Normana Gershmana pod nazivom "BESA: kodeks časti – muslimanski Albanci koji su spašavali Židove za vrijeme holokausta" ("BESA: A Code of Honor – Muslim Albanians Who Rescued Jews During the Holocaust", na internetskoj stranici Yad Vashema, <http://www.yadvashem.org/about_yad/what_new/gershman/temp_index_whats_new_Gershman.html>.

Spominjanje holokausta na trivijalizirajuć način, na primjer tako da se o njemu zbijaju šale, može biti svjesno antisemitsko ako mu je namjera vrijeđanje i ponižavanje Židova. Holokaust je postao temom u tradicionalnim i suvremenim oblicima antisemitizma. Na primjer, neki ljudi uključuju holokaust u antisemitske teorije konspiracije te tvrde da je to "židovska stvar" i način da Židovi zadobiju, po njihovim tvrdnjama, čak i više novca i moći. Najkontroverznija od tih ideja jest da Židovi sada vode nešto što se zove "industrija holokausta". Osim toga, novi se oblici antisemitizma usredotočuju i vrte oko holokausta. Slike i reference povezane sa *Shoahom* koriste se u polemikama protiv Izraela. Uz to, težak proces mirenja pojedinca s činjenicom da je njegova institucija ili zemlja sudjelovala u holokaustu rezultirao je u nekim zemljama pojavom koja se definira kao "sekundarni antisemitizam", tj. oblikom antisemitizma koji postoji ne usprkos već upravo zbog holokausta. U srži tog antisemitizma je negodovanje protiv Židova kao žrtvama holokausta. Agencija za temeljna prava Europske Unije definira sekundarni antisemitizam kao "bilo koji oblik antisemitizma koji je sam po sebi odraz stvaranja tabua izražavanja antisemitizma. To se obično koristi u prvom redu za opisivanje antisemitizma u Austriji i Njemačkoj, gdje se sekundarni antisemitizam obično smatra reakcijom na debate o nacionalnom identitetu i nacizmu. Hraneći se starijim stereotipima o židovskoj moći i utjecaju u medijima, tipična tvrdnja sekundarnog antisemitizma jest, na primjer, da Židovi manipuliraju Nijemcima i Austrijancima koristeći njihov osjećaj krivnje."¹⁰

Nastavnici će možda željeti raspraviti o takvim tendencijama u školi, primarno zbog toga jer smatraju da je to od ključne važnosti za sjećanje na holokaust. S obzirom na podmaklu dob posljednjih živih svjedoka i onih koji su preživjeli holokaust, neki ljudi smatraju da je važno da se mlade generacije svesrdno zalažu za održavanje sjećanja na Shoah. Naravno, umanjivanje i trivijalizacija holokausta radi protiv takvih nastojanja. Također postoji opasnost da proces kritičkog pristupa individualnim, institucionalnim, i nacionalnim povijestima koji je sada u tijeku dođe u pitanje, a to je proces koji je holokaust pretočio u dio kolektivnog sjećanja Europe i čovječanstva. Mnogi će učenici biti zahvalni za mogućnost da se pridruže tom procesu i podrže ga zajedno s mladeži iz drugih zemalja.

Obrazovni odgovori

¹⁰ "Antisemitizam: kratak pregled situacije u Europskoj Uniji 2001.- 2005.", Europski centar za praćenje rasizma i ksenofobije (sada Agencija za temeljna prava Europske Unije), radni dokument, ažurirana verzija prosinac 2006. <fra.europa.eu/fra/material/pub/AS/Antisemitism_Overview_December_2006_en.pdf>.

Najbolji način da se suprotstavimo tendencijama umanjivanja i trivijaliziranja holokausta jeste da nastojimo razviti najbolju moguću pouku o holokaustu. Učenicima bi čitanje moralo biti privlačno i pružati im zadovoljstvo. U tom kontekstu, svjesnost o holokaustu kao o europskom nasljeđu, kao prekretnici u svjetskoj povijesti i događaj koji je "fundamentalno postavio u pitanje same temelje civilizacije"¹¹ od ključne je važnosti. Sekundarni oblici antisemitizma mogu se učinkovito suzbijati ukazujući na međunarodne inicijative koje su u tijeku na tom području, uključujući na razini međunarodnih školskih projekata. Kad uče o tome, učenici će vjerojatno shvatiti da ni antisemitizam ni holokaust nisu samo židovsko pitanje.

Obratite pažnju na nenamjerno podcjenjivanje holokausta

Učenici možda daju izjave koje trivijaliziraju holokaust, ali kad to čine oni samo ponavljaju nešto što su naučili ili pokupili negdje drugdje. U takvim je slučajevima poželjno potaći te učenike da razmisle o svojim primjedbama i kritički ocijene ono što su upravo rekli. Ako nastavnik otkrije da je neki učenik usporedio neki događaj s holokaustom jer se uzrujao zbog tog događaja, ali su mu falile riječi da izrazi svoje misli, nastavnik mu može pomoći da nađe alternativni način izražavanja svoje zabrinutosti. Ako učenik povezuje druge događaje s holokaustom na neprimjeren način, nastavnik mora pokušati da tom učeniku dade dovoljno informacija kako bi ovaj odbacio tu pogrešnu usporedbu. Ako studenti smatraju da je podcjenjivanje holokausta jedini način na koji mogu izraziti i objaviti patnju drugih ljudi, razred mora raspraviti o tome može li holokaust na ikoji način biti instrumentalan za druge svrhe. Nastavnik će svakako ozbiljno progovoriti o temi koju je taj učenik pokrenuo i povesti o njoj posebnu diskusiju.

Aktivno pripremajte dane sjećanja na holokaust

Priprema za Dan sjećanja na holokaust u školama može potaći empatiju sa žrtvama. Razgovor o pojedinim žrtvama i njihovoj priči može učenike odvratiti od zlorabe sjećanja. Plastični osobni primjeri često studentima najbolje pokažu djelovanje i značenje holokausta za čovječanstvo. Preporučljivo je organizirati aktivnosti koje se usredotočuju na priče stvarnih ljudi, imena i lica kojih se identificiraju (na primjer, bivši židovski stanovnici nekog grada ili četvrti, bivši učitelji ili učenici neke škole) ili koje možemo otkriti istraživanjem. Daljnje

¹¹ "Deklaracija međunarodnog foruma o holokaustu iz Stockholma", Radna skupina za međunarodnu suradnju o obrazovanju, sjećanju i proučavanju holokausta ("Declaration of the Stockholm International Forum on the Holocaust", Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research), <<http://www.holocausttaskforce.org/about/index.php?content=stockholm>>.

sugestije navedene su u smjernicama pod naslovom "Priprema za Dan sjećanja na holokaust",¹² koje su prevedene na trinaest jezika.

Dajte učenicima realistične i zanimljive zadatke

Pokušaji da se podcijeni ili trivijalizira holokaust često ukazuju na osjećaj da je ta tema nepodnošljivo teška. Za nastavnike će biti korisno da uzmu u obzir da je holokaust emocionalno zahtjevna tema, te da ona u svakom slučaju zadire u pitanje identiteta i može stvoriti konflikt za učenike koji se žele pozitivno identificirati sa svojom zemljom, čak i kad je ta zemlja surađivala s nacistima. Nastavnici moraju nastojati da studentima pruže priliku za diskusiju i istraživanje pitanja o kojima razmišljaju u odnosu na holokaust. Naposljetku, učenici ne smiju osjećati da nose neki teret ali moraju znati da mogu doprinijeti i nacionalnom i međunarodnom procesu istraživanja i sjećanja na taj događaj. Kad se učenici aktivno povežu s nekim projektom ili studijom u vezi s holokaustom, manje je vjerojatno da će pribjeći strategijama distanciranja od te teme. Nastavnici trebaju naglasiti odgovornost a ne krivnju.

4.6. Negiranje holokausta

Djelomično ili potpuno negiranje holokausta kakvo se dogodilo na konferenciji održanoj pod državnim pokroviteljstvom u Teheranu u prosincu 2006., primjer je najekstremnijeg oblika povijesnog revizionizma. Na površini to izgleda kao pseudoznanstveni izazov dobro dokumentiranog genocida od strane nacista za vrijeme drugog svjetskog rata. Ljudi koji negiraju holokaust sami sebe prikazuju kao pojedince i skupine koje se bave legitimnim i objektivnim istraživanjem povijesnog znanja i "istine". Neki tvrde da je holokaust mit te stoga smatraju da su osjećaji žalovanja i pojam odgovornosti umjetne tvorevine, želja za žaljenjem i sjećanjem nelegitimna a nastojanje da žrtve dožive izvršenje pravde kao nešto što je pogrešno. Drugi priznaju progon i diskriminaciju Židova u Trećem Reichu, no istovremeno tvrde da je antisemitska politika nacističkog režima velikim dijelom bila opravdan odgovor na židovska zlodjela i nelojalnost ili pak tvrde da je broj ubijenih Židova u stvari mnogo manji no što se pretpostavlja. Izjednačavanje holokausta s drugim akcijama koje se poduzimaju u doba rata poriče specifične karakteristike i jedinstvenost tog događaja.

Negiranje holokausta tako iskrivljava povijesne činjenice i odbija priznati viktimizaciju Židova od strane nacista i njihovih suradnika u drugom svjetskom ratu. U nekim

¹² "Priprema za Dan sjećanja na holokaust", *op. cit.*, bilj. 3.

slučajevima tome se dodaje još jedan antisemitski argument, jer neki ljudi vjeruju da je ono što je u njihovim očima "konstrukt holokausta" navelo Zapad, a naročito Sjedinjene Države, da podrže osnivanje i postojanje države Izrael. Postoje i neke druge teorije konspiracije koje se također čuju u tom kontekstu, uključujući tvrdnju da su Židovi sami počinili holokaust ili da je Hitler bio Židov.

Počinitelji holokausta nastojali su da iza sebe ne ostave traga. U tome su djelomično i uspjeli. Negiranje holokausta na neki način dopunjava taj plan i stoga je proglašeno protuzakonitim u mnogim državama. Mnogi ljudi smatraju da postoji i moralna i građanska dužnost da se suprotstavimo negiranju holokausta kad god i gdje god do njega dolazi, kako bismo zaštitili i obranili sjećanje na žrtve i na povijesne činjenice. Ako neki učenik dovodi u pitanje holokaust i/ili pokazuje podršku za ideje onih koji holokaust negiraju, to može biti simptomatično i pokazati da učenik sudjeluje u nekim ekstremističkim aktivnostima ili da je u najmanju ruku izložen ekstremističkim idejama. Negiranje holokausta oduvijek je bio jedna od glavnih ideja mnogih skupina ekstremne desnice, a rašireno je i među nekim vjerskim fundamentalistima. Nedavni događaji na međunarodnoj sceni pokazuju da se negiranje holokausta politizira i koristi za antisemitske izjave i prijetnje uperene protiv Izraela. Mada učenici mogu takvu ideju izraziti kao način provociranja, jednako je tako zamislivo da njihove izjave odražavaju upoznatost s drugim antisemitskim pogledima. Stoga je od bitne važnosti da reagiramo na svako negiranje holokausta.

Obrazovni odgovori

Baš kao i teorije konspiracije, negiranje se holokausta zasniva na lažima. Mada je potrebno te nazore i ideje suprotstaviti povijesnim zapisima i činjenicama, bilo kakva diskusija o tome da li se holokaust zaista dogodio ili ne, ne samo da je nepodobna već i kontraproduktivna, jer će svaka činjenica koju u takvoj diskusiji iznesemo biti dočeka novom laži. Budući da neki ljudi imaju duboko ukorijenjen antisemitski pogled na svijet i negiraju holokaust, za njih će informacije o holokaustu biti bezpredmetne i neće riješiti problem. Bolje je da nastavnik u situaciji kada se iznose takve ideje spriječi razvoj u kojoj će ta ideja dominirati diskursom grupe; on mora pokazati učenicima zašto je poricanje holokausta krivo i zašto na to treba brzo reagirati. Jedan od načina na koji se to može postići jeste da upozna učenike s najnovijim političkim nastojanjima kojima je cilj zabrana negiranja

holokausta i s argumentima koji se u tom kontekstu koriste. Jedan je od nedavnijih primjera takvog pristupa Okvirna odluka Europske Unije o suzbijanju rasizma i diskriminacije, u kojoj se kaže: "Javno odobravanje, negiranje ili gruba trivijalizacija genocida, zločina protiv čovječanstva i ratnih zločina smatrat će se kaznenim djelom ako je zločin uperen protiv skupine ljudi zbog njihove rase, boje kože, vjere, podrijetla ili nacionalnog ili etničkog podrijetla."¹³

Istražujte i shvatite motivaciju učenika

Umjesto da se upušta u diskusiju s učenicima koji izražavaju takve ideje, nastavnik im mora pristupiti individualno, kako bi s njima porazgovorio o razlozima zbog kojih poriču holokaust. Razgovor se može usredotočiti na osobna pitanja, na primjer "Zašto si to rekao? Odakle ti ta informacija? Zašto ti je to važno? Što misliš da si postigao kad si to rekao?" Za vrijeme razgovora nastavnik će možda otkriti razlog negiranja holokausta. Nastavnici mogu i poticati učenike da razmisle o onom što su rekli i pojasniti da su mnogi ljudi promijenili mišljenje a da se pri tom nisu suočili s problemima. Ako nastavnik zaključi da je učenik nastojao privući pažnju provokativnom izjavom, mora naći načina i priliku da takvom učeniku pruži mogućnost da zadobije pažnju drugih i stekne samopouzdanje na konstruktivan način.

Izbjegavajte diskusiju o negiranju holokausta ali pritom nemojte izbjegavati diskusije

Diskusija o negiranju holokausta može takvom govoru dati legitimnost i obično ne dovodi do nikakvih pozitivnih rezultata. Učenici umjesto toga moraju dobiti priliku da vode diskusije, razvijaju svoje ideje, istražuju složena pitanja, itd.; drugim riječima, možda će biti svrsishodno da učenici shvate da je holokaust tema o kojoj se može govoriti i diskutirati na zanimljiv i originalan način – naravno na osnovi priznavanja da se holokaust stvarno dogodio. Bit će od koristi da se upriliči posjeta lokalnom arhivu ili zapita nekog povjesničara o tome koja se pitanja u vezi s holokaustom sada istražuju unutar znanstvenih projekata i koje izvore povjesničari i arhivari koriste. Isto se tako može u razred pozvati neka osoba koja je preživjela holokaust, neki drugi nastavnik ili neki istaknuti član zajednice, te se na taj način pozitivno suprotstaviti pojavi negiranja holokausta u razredu.

4.7. Antisemitski simboli

¹³ "EU: Zajednička kaznena odredba protiv rasizma i ksenofobije", Njemačko predsjedavanje Europskom Unijom, izjava za tisak, 20. travnja 2007.; <http://www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/April/0420BMJRassismus.html>.

Mnogi učenici smatraju važnim i osjećaju se "cool" ako se identificiraju s nekom skupinom. Pri tome će u nekim slučajevima i nesvjesno koristiti simbole koji imaju antisemitsku konotaciju. Dok neki ljudi nisu svjesni antisemitskog značenja tih simbola i pridaju im neka druga značenja, neki ih rabe svjesno, tj. kao kod za identificiranje s pojedincima, skupinama ili institucijama koje podržavaju antisemitske i ekstremističke ideologije, kao na primjer kulture mladeži koje se asociraju s neonacizmom. Simboli desničarskih ekstremista po definiciji su antisemitski, jer je antisemitizam u samom središtu njihovih ideologija. Zbog toga su mnogi od tih simbola zabranjeni zakonom u nekoliko zemalja. Nadalje, antisemitske i antiizraelske simbole koriste i ljevičarski i vjerski fundamentalistički pokreti, koji ih kombiniraju s antiameričkim simbolima.

Antisemitske simbole nalazimo u slikama, karikaturama, brojevima, pismima, glazbi, frazama i vjerskim i mitskim simbolima koji su višeznačni. Neki su od njih lako prepoznatljivi, kao na primjer svastika ili nacistička zastava. I boje se mogu koristiti za izricanje antisemitske poruke. U Njemačkoj se na primjer crno-crveno-bijelo, boje zastave Njemačkog carstva (1871.-1918.) – koristi kao simbol desničarske ekstremističke pozadine.

Korištenje antisemitskih simbola politička je tehnika za stvaranje grupnog identiteta i označavanja uključivanja i isključivanja. Svjesno pokazivanje takvih simbola u javnosti, kao na primjer u školi, obično je pokušaj utjecanja na lokalnu atmosferu doslovnim postavljanjem znaka. Takvi simboli nisu samo interni alat i kodovi što ih koriste desničarske ekstremističke grupe, već mogu pomoći u nastojanju ekstremističkog desničarskog tabora da stvori međunarodnu mrežu.

Nastavnici također moraju znati da se antisemitski slogani i slike šire i kroz popularnu glazbu. To je područje naravno izvan kontrole nastavnika ali je ipak važno da budu svjesni te pojave.

Obrazovni odgovor

Da bi se uhvatili ukoštac s tim problemom nastavnici moraju poznavati razloge korištenja određenih simbola. Ovisno o pozadini, mogu pri tome usvojiti nekoliko pristupa. Za pedagoški je pristup važno da budu svjesni dinamike skupine i potrebe da svakog člana grupe tretiraju različito, naročito zbog njihovih hijerarhijskih pozicija unutar skupine i različitih okolnosti u svakom pojedinom slučaju. Tako oprezan pristup zahtijeva koncentriran napor i suradnju s drugim djelatnicima. Uska suradnja s drugim nastavnicima, školskom upravom, policijom i civilnim društvom, prijeko je potrebna ako želimo taj problem rješavati na odgovoran i učinkovit način.

U taj proces moraju biti uključeni i roditelji. Mada su mnogi roditelji svjesni postojanja ekstremističkih i nasilnih video-igara, oni često ne poznaju podmuklije manifestiranje antisemitizma i ekstremističkih političkih nazora. Na primjer, možda ne znaju da bijele vezice u crnim čizmama, određeni modni brendovi ili neki muzički sastavi šire neonacističke simbole. Moda i glazba često izražavaju političku poruku te su stoga više od samog izraza ukusa.

Prije no što se uključe u sam proces, i nastavnici i roditelji moraju se bolje informirati o značenju raznih simbola.

Evo nekoliko poznatih primjera ovakvih simbola:

- 88: taj broj koriste neke grupe za riječi "Heil Hitler", jer je slovo H osmo slovo u abecedi;
- 18: taj broj koriste određene grupe za ime Adolf Hitler, jer je slovo A prvo a slovo H osmo slovo abecede;
- 14 riječi: "*We must secure the existence of our people and a future for white children*" ("*Moramo osigurati egzistenciju našeg naroda i budućnost bijele djece*") kredo je Davida Lanea, neonacista i člana terorističke grupe *The Order* (Red). Koristi se kao pozdrav i javlja se na omotima CD-a i na odjeći;
- 666: broj koji koriste i sotonisti, javlja se i u ekstremističkim krugovima kao simbol za židovskog antikrista. U tom se nazoru Židovi predstavljaju kao Sotona i zlo;
- ZOG: stoji za "Zionist Occupied Government" ("Vlada pod okupacijom cionista") i odnosi se na zemlje u Europi i Sjevernoj Americi kojima, prema tom mišljenju, potajno vlada Izrael. Simbol se često koristi u frazama poput "Stop za ZOG!" i ugrađuje se u crteže i grafite.

Kako se antisemitski simboli u kulturi mladeži vrlo brzo mijenjaju, nastavnici mogu konzultirati sljedeće internetske stranice, koje daju ažurirane informacije o toj temi:

- Liga protiv klevete (ADL): Mržnja na izložbi. Vizualna baza podataka ekstremističkih simbola, logoa i tetovaže» (Anti-Defamation League (ADL): "Hate on Display. A Visual Database of Extremist Symbols, Logos and Tattoos"), http://www.adl.org/hate_symbols/default.asp;
- Agencija za socijalane perspektive: Igra skrivača. Stil života, simboli i kodovi neonacističkih i ekstremno desničarskih skupina (na njemačkom) (Agentur für soziale Perspektiven: Das Versteckspiel. Lifestyle, Symbole und Codes von neonazistischen und extrem rechten Gruppen.) <http://www.dasversteckspiel.de/index.html>;
- Koordinacijski forum za suzbijanje antisemitizma, vizualna baza podataka ekstremističkih simbola (The Coordination Forum for Countering Antisemitism, a visual database of extremist symbols) <http://www.antisemitism.org.il/eng/Introduction>;

- Demos (na danskom), <http://www.demos.dk/Symboler.htm>;
- Lonsdale News (na holandskom), <http://www.lonsdalenews.nl/symboliek.html>;
- Magazin Searchlight, znakovi mržnje (Searchlight Magazine, Signs of Hate), <http://www.opwedge.org.uk/SOHad.php>;
- Centar Simon Wiesenthal: Digitalni terorizam i Mržnja 2007 (Simon Wiesenthal Center: Digital Terrorism and Hate 2007), <http://www.wiesenthal.com/site/apps/s/content.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=253162&ct=3876867>;
- Internetska stranica www.rechtsextremismus.ch daje savjete u Švicarskoj..

Objasnite značenje

Neki učenici možda nisu potpuno svjesni ili uopće nisu svjesni da su neki simboli u stvari kodovi specifičnih ideologija s kojima oni zapravo ne žele imati nikakva posla. Nastavnici stoga moraju u razredu objasniti zašto neki simboli imaju antisemitsko značenje i zašto ih možemo smatrati potporom za antisemitske i rasističke ideologije. Nastavnici najbolje mogu razlikovati kontekste u kojima simboli mogu funkcionirati kao politički kod od konteksta u kojima se takva poruka ne prenosi ni svjesno ni nesvjesno. Na primjer, učenici ne smiju steći osjećaj da je proslava njihova osamnaestog rođendana, pri čemu na majici imaju broj 18, izraz antisemitizma. Istovremeno prosvjetni djelatnici moraju biti svjesni da neki ekstremistički pokreti iskorištavaju činjenicu da simbol poput broja 18 može imati i bezopasno značenje i odnositi se na nečiju dob. S tim u vezi dobar vodič može biti činjenica da nastavnik dobro pozna određenog učenika.

Nadite dodatnu podršku

Ako nastavnik primijeti bilo kakve ilegalne aktivnosti mora odmah uključiti direktora škole i policiju u rješavanje problema. Nastojte ponuditi alternative. Mladi ljudi koji tek nalaze i istražuju svoj identitet, često traže simbole, grupe i ideje s kojima će se identificirati. U nastojanju da ih spriječimo da se priklone ekstremističkim stavovima dobro je dati što je više moguće prostora izražavanju identiteta koje nije štetno. Učenike također treba upoznati sa što više alternativnih skupina kako se ne bi pridružili ekstremističkim skupinama mladeži. Ako je škola inkluzivna i osjetljiva na individualne potrebe te ako pri tome daje učenicima priliku da se slobodno izražavaju u ozračju poštivanja i razumijevanja, bit će to već jedan važan korak. Pokrenute su razne kampanje koje promiču alternative i toleranciju. U tu svrhu izrađeni poticajni poster, kao na primjer za Europski tjedan akcije protiv rasizma ili u

kontekstu Međunarodnog dana protiv fašizma i antisemitizma 9. studenog (vidi <http://www.unitedagainstracism.org>). Još jedna korisna referenca je kampanja Vijeća Europe "Svi različiti – svi jednaki" (vidi <http://alldifferent-allequal.info/>).

Dodatak 1

Radna definicija antisemitizma

Kako bi osobama koje se suočavaju s izražavanjem ili aktima antisemitizma olakšali prepoznavanje antisemitskih incidenata, ODIHR i Europska agencija za temeljna prava, zajedno sa židovskim nevladinim organizacijama i znanstvenicima, razvili su radnu definiciju antisemitizma koja obuhvaća kako povijesno tako i suvremeno manifestiranje antisemitizma.

Radna definicija

Antisemitizam je određena percepcija Židova koja se može izraziti kao mržnja prema Židovima.

Verbalno i fizičko izražavanje antisemitizma upereno je protiv Židova ili ljudi kolji nisu Židovi i, ili njihove imovine, protiv židovskih institucija i vjerskih objekata.

Takve manifestacije također mogu biti uperene protiv države Izrael, shvaćene kao židovsku zajednicu.

Antisemitizam često optužuje Židove za konspiraciju koja će nanijeti zlo čovječanstvu i često se koristi za krivljenje Židova kada "stvari nisu u redu". Izražava se u govoru, pismu, vizualnim oblicima i akcijama i koristi mračne stereotipe i negativne karakterne crte.

Suvremeni primjeri antisemitizma u javnom životu, medijima, školama, na radnom mjestu i vjerskoj sferi mogu, uzimajući u obzir cjelokupni kontekst, uključivati ali nisu ograničeni na sljedeće:

– pozivanje na, pomaganje ili opravdavanje ubijanja ili nanošenja štete Židovima u ime neke radikalne ideologije ili ekstremističkih vjerskih nazora;

– lažne, dehumanizirajuće, demonizirajuće ili stereotipne tvrdnje o Židovima kao takvima ili o moći Židova kao zajednice – kao na primjer, i to naročito ali ne isključivo, mit o svjetskoj židovskoj konspiraciji ili o tome kako Židovi kontroliraju medije, gospodarstvo, vlade i ostale društvene institucije;

– optužbe koje tvrde da su Židovi kao narod odgovorni za stvarno ili imaginarno nanošenje zla koje počinja pojedini Židov ili skupina Židova ili čak djela koja su počinili nežidovi;

– negiranje činjenice, opsega, mehanizama (na primjer plinskih komora) ili smišljenost genocida židovskog naroda od strane njemačkih nacista i njihovih u drugom svjetskom ratu (holokaust);

– optuživanje Židova kao naroda ili Izraela kao države da su izmislili ili prenapuhali holokaust;

– optužbe da su židovski građani lojalniji Izraelu ili navodnim prioritetima Židova u svijetu nego interesima vlastite zemlje.

Primjeri na koje se antisemitizam manifestira s obzirom na državu Izrael, uzimajući u obzir cjelokupni kontekst, mogu uključivati:

– negiranje prava židovskog naroda na samoodređenje, na primjer tvrdnjom da je postojanje države Izrael rezultat rasističkog plana;

– primjenjivanje dvostrukih standarda na način da se od Izraela zahtijeva ponašanje koje se ne očekuje ili zahtijeva od drugih demokratskih zemalja;

– korištenje simbola i slika povezanih s klasičnim antisemitizmom (na pr., tvrdnje da su Židovi ubili Isusa Krista ili krvna kleveta) kao karakterizaciju Izraela ili Izraelaca;

– uspoređivanje suvremene izraelske politike s politikom nacista;

– tvrdnja da su Židovi kolektivno odgovorni za akcije države Izrael.

Međutim, kritika Izraela koja je slična kritici bilo koje druge države ne može se smatrati antisemitizmom.

Antisemitska djela smatraju se kaznenim djelima ako su kao takva definirana zakonom (na pr., negiranje holokausta ili širenje antisemitskih materijala u nekim zemljama). Kaznena djela su antisemitska kada se za cilj napada, bilo na ljude ili imovinu – kao što su zgrade, škole, vjerski objekti i groblja – odabire jer jest ili se percipira kao židovski ili povezan sa Židovima. Antisemitska je diskriminacija negiranje prava Židova na određene mogućnosti ili usluge koji su dostupni drugima i protuzakonita je u mnogim zemljama.

Dodatak 2

Preporučene internetske stranice

Dodatne su informacije mogu naći na sljedećim internetskim stranicama:

a) Međunarodne organizacije

OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava –ODIHR

(The OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights)

ODIHR ima sjedište u Varšavi, Poljska, i djeluje u svim zemljama članicama OESS-a na području praćenja izbora, demokratskog razvoja, ljudskih prava, tolerancije i nediskriminacije kao i pravne države.

– Program za toleranciju i nediskriminaciju ODIHR-a

(The ODIHR's Tolerance and Non-Discrimination Programme)

(<http://www.osce.org/odihhr/20051.html>) pruža pomoć 56 država članica OESS-a na sljedećim područjima: zločin mržnje, antisemitizam, rasizam/ksenofobija, netolerancija protiv muslimana i sloboda vjeroispovijesti ili vjerovanja.

-- **Nastavni materijali o antisemitizmu** izrađeni u uskoj suradnji s Kućom Anne Frank u Amsterdamu mogu se skinuti s internetske stranice ODIHR-a na sljedećoj adresi:

http://www.osce.org/odihhr/item_11_23875.html;

-- Materijal "**Priprema za Dan sjećanja na holokaust: upute nastavnicima**", pripremljen u suradnji s Yad Vashemom, dostupan je na 13 jezika na adresi:

<http://www.osce.org/odihhr/20104.html> ili

<http://www1.yadvashem.org/education/department/english/specproj.html>;

-- "Informacijski sustav za toleranciju i nediskriminaciju" ODIHR-a (<http://tnd.odihhr.pl>) sadrži informacije o toleranciji i nediskriminaciji koje prikuplja od država članica kao i partnerskih organizacija. Obrazovna sekcija daje linkove, materijale i alate za sve one koji se bave formalnim ili neformalnim obrazovanjem u svim državama članicama OESS-a.

Europsko povjerenstvo protiv rasizma i netolerancije

(The European Commission against Racism and Intolerance)

<http://www.coe.int/ecri>

Europsko povjerenstvo protiv rasizma i netolerancije (dalje u tekstu ECRI) osnovano je slijedom odluke Vijeća Europe. Zadaća je Povjerenstva da se bori protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije na razini cijele Europe i iz perspektive zaštite ljudskih prava.

Agencija za temeljna prava Europske Unije

(The European Union Agency for Fundamental Rights)

<http://www.eumc.at/fra>

Agencija za temeljna prava Europske Unije radi na prikupljanju i analizi informacija i podataka, osvještava javnost o osnovnim pravima, promiče dijalog s civilnim društvom i savjetuje institucije Europske Unije i država članica o politikama koje donose, uključujući područje borbe protiv rasizma, ksenofobije i s njima povezane netolerancije.

Holokaust i outreach program Ujedinjenih naroda

(The Holocaust and the United Nations Outreach Programme)

<http://www.un.org/holocaustremembrance>

Internetska stranica daje pozadinske informacije o rezoluciji koja je usvojena konsenzusom na zasjedanju Opće skupštine UN-a i koja bezrezervno osuđuje svako manifestiranje vjerske netolerancije, huckanja, uznemiravanja ili nasilja nad osobama ili zajednicama na osnovi etničkog podrijetla ili vjerskog opredjeljenja, gdje god do njih dolazi. S internetske se stranice tog programa mogu skinuti informativni materijali.

Radna skupina za međunarodnu suradnju u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja o holokaustu

(The Task Force for International Cooperation on Holocaust Education Remembrance and Research)

<http://www.holocausttaskforce.org>

Internetske stranica Radne skupine održava međunarodni imenik organizacija koje rade na području obrazovanja, sjećanja i istraživanja holokausta; međunarodni kalendar događaja; imenik arhiva; popise aktivnosti sjećanja i obrazovanja kao i dodatne informacije o Radnoj skupini. Smjernice za obrazovanje o holokaustu koje je pripremila sekcija za obrazovanje Radne skupine može se skinuti sa sljedeće internetske stranice:

<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>

b) Muzeji, obrazovni centri i istraživačke institucije

Kuća Anne Frank

<http://www.annefrank.org>

Kuća Anne Frank je muzej i obrazovna organizacija. Priprema nastavne materijale, organizira izložbe, bavi se istraživanjem i organizira obrazovne projekte. Glavne teme kojima se ta institucija bavi jesu: Anna Frank, holokaust, antisemitizam, diskriminacija i ljudska prava.

Casa Sefarad Israel

<http://casasefarad-israel.es>

Casa Sefarad Israel španjolska je institucija koja za cilj ima proučavanje i očuvanje povijesti Židova u Španjolskoj, širenje znanja o židovskoj kulturi i promicanje projekata suradnje između Španjolske i Izraela. Casa Sefarad aktivna je i na području obrazovanja.

Centar za istraživanje antisemitizma, Berlin

(The Center for Research on Antisemitism, Berlin)

<http://www.tu-berlin.de/~zfa>

Ovaj je Centar institucija Tehničkog sveučilišta Berlin i jedina je institucija te vrsti u Europi. Istraživanje koje se obavlja u Centru usredotočuje se na antisemitizam i na predrasude protiv manjina. Još jedno težište rada je njemačko-židovska povijest i holokaust. Dodatne se informacije o nastavnim materijalima mogu skinuti s internetske stranice Centra.

Koordinacijski forum za suzbijanje antisemitizma

(The Coordination Forum for Countering Antisemitism)

<http://www.antisemitism.org.il>

Koordinacijski forum za suzbijanje antisemitizma državni je forum koji prati antisemitske aktivnosti u svijetu. Forum koordinira borbu protiv antisemitizma s raznim vladinim tijelima i u židovskim organizacijama širom svijeta.

Suočavanje s poviješću i s nama samima

(Facing History and Ourselves)

<http://www.facinghistory.org>

Ova organizacija okuplja nastavnike i učenike raznih pozadina radi proučavanja rasizma, predrasuda i antisemitizma a s ciljem promicanja razvoja humanijeg i informiranijeg civilnog društva.

H-Antisemitizam

(H-Antisemitism)

<http://www.h-net.org/~antis>

Mreža potiče znanstvenu diskusiju o antisemitizmu i pruža razna pomagala za bibliografski rad, istraživanje i nastavu.

Učenje iz povijesti

(Lernen aus der Geschichte)

<http://www.lernen-aus-der-geschichte.de>

Ova njemačka mreža daje informacije o obrazovnih projektima i inicijativama kojima je težište na nacizmu, holokaustu, ljudskim pravima i njihovoj relevantnosti za sadašnjicu. Dio mreže je europski forum.

Forum žive povijesti

(The Living History Forum)

<http://www.levandehistoria.se>

Ova organizacija švedske vlade uzima povijest kao polazište za proučavanje suvremenih procesa koji bi mogli dovesti do netolerancije i nepravde. Forum primjenjuje inovativne metode kako bi potakao mladež da svojom vlastitom kreativnošću definira netoleranciju koja postoji u njihovim životima. Dodatne su informacije o aktivnosti Foruma dostupne i na engleskom jeziku.

Srednjeistočni institut za istraživanje medija

(The Middle East Media Research Institute)

<http://www.memri.org>

Ovaj Institut, poznat pod kraticom MEMRI, istražuje Srednji istok kroz medije u regiji. MEMRI je jezični most između Zapada i Srednjeg istoka jer daje prijevode arapskih, perzijskih i turskih medija kao i vlastite analize političkih, ideoloških, intelektualnih, socijalnih, kulturoloških i vjerskih trendova na Srednjem istoku.

Muzej tolerancije

(The Museum of Tolerance)

<http://www.museumoftolerance.com>

Muzej tolerancije je praktično orijentiran eksperimentalni muzej; težište djelatnosti je rasizam i predrasude u Sjedinjenim Državama i povijest holokausta.

Projekti protiv antisemitizma

(Projekte gegen Antisemitismus)

<http://www.projekte-gegen-antisemitismus.de>

Projekti protiv antisemitizma njemačka je inicijativa koja uživa podršku zaklade Amadeo Antonio i daje nastavne materijale, ideje, pozadinsku informaciju i vijesti o antisemitizmu.

Institut Stephen Roth za proučavanje suvremenog antisemitizma i rasizma

(The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism)
<http://www.tau.ac.il/Anti-Semitism>

Ovaj Institut Sveučilišta Tel Aviv smješten je u Wiener Library, knjižnici koja posjeduje jednu od najvećih zbirki antisemitske, nacističke i ekstremističke literature na svijetu.

Memorijalni muzej holokausta Sjedinjenih Država

(United States Holocaust Memorial Museum)
<http://www.ushmm.org>

Memorijalni muzej živi je spomenik holokaustu i potiče političke vođe i građane da suzbijaju mržnju, sprječavaju genocid, promiču ljudsko dostojanstvo i jačaju demokraciju.

Međunarodni centar za proučavanje antisemitizma Vidal Sassoon

(The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism)
<http://sicsa.huji.ac.il>

Centar se bavi istraživanjem antisemitizma kroz povijest. Težište su istraživanja odnosa Židova i nežidova, naročito u situacijama napetosti i kriza.

Bibliografija o arapskom i muslimanskom antisemitizmu (projekt Centra Vidal Sassoon)

(Bibliography on Arab and Muslim Antisemitism)
<http://sicsa.huji.ac.il/islam.html>

Yad Vashem

<http://www.yadvashem.org>

Yad Vashem, Uprava za sjećanje na heroje i mučenike holokausta, osnovan je 1953. godine zakonom izraelskog Kneseta. Od svog osnivanja Yad Vashem ima zadaću da dokumentira povijest židovskog naroda za vrijeme holokausta, čuva sjećanje i priču svakog pojedinog od šest milijuna žrtava i prenosi nasljeđe holokausta budućim generacijama kroz svoj arhiv, knjižnicu, školu, muzeje i prepoznavanje Pravednika među narodima.

c) Nevladine organizacije

Liga protiv klevete

(The Anti-Defamation League)

<http://www.adl.org>

Osnovana 1913., Liga protiv klevete je jedna od najistaknutijih i prvih tijela za ljudska prava koje suzbija antisemitizam, sve oblike vjerske nesnošljivosti i brani demokratske ideale.

Američki židovski odbor

(The American Jewish Committee)

<http://www.ajc.org>

Američki židovski odbor međunarodni je *think tank* koji promiče pluralističko i demokratsko društvo u kojem su zaštićene sve manjine. Ključna područja djelatnosti jesu suzbijanje antisemitizma i svih oblika vjerske nesnošljivosti, promicanje pluralizma i zajedničkih vrijednosti civilnog društva, zaštitu ljudskih prava, potvrđivanje prava Izraela na postojanje u miru i sigurnosti, u suživotu sa susjedima kao i zaštiti i jačanju židovskog života.

Inicijativa Kreuzberger protiv antisemitizma

(The Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus)

<http://www.kiga-berlin.org>

Inicijativa Kreuzberger protiv antisemitizma nevladina je organizacija koja suzbija antisemitizam, naročito među useljeničkom mladeži. Njihovi su razni obrazovni programi dostupni na gore navedenoj internetskoj stranici.

Međunarodna liga protiv rasizma i antisemitizma

(Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme)

<http://www.licra.org>

Međunarodna liga protiv rasizma i antisemitizma bavi se borbom protiv rasizma i antisemitizma, te, među inim, praćenjem rasističkih internetskih stranica. S internetske se stranice mogu skinuti razni materijali i pozadinske informacije.

Centar Simon Wiesenthal

(The Simon Wiesenthal Center)

<http://www.wiesenthal.com>

Centar Simon Wiesenthal međunarodna je židovska organizacija za ljudska prava posvećena očuvanju sjećanja na holokaust, promicanjem tolerancije i razumijevanja kroz angažman

zajednice, obrazovne aktivnosti i socijalne akcije. Centar se bavi nizom suvremenih pitanja, uključujući antisemitizam, mržnju, terorizam i ljudska prava.

Centar SOVA

(The SOVA Center)

<http://www.sova-center.ru>

Centar SOVA je ruska nevladina organizacija koja prati i izvještava o ekstremizmu, netoleranciji i antisemitizmu u Ruskoj Federaciji. Dio internetske stranice Centra dostupan je na engleskom jeziku.

Popis nastavnih materijala dolazi ovamo